

# ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΚΕ'.

Συνδρομή έτησια : 'Εν 'Ελλάδι φρ. 12, εν τη αλλοδαπή φρ. 20. — Αι συνδρομαί έρχονται από 1 'Ιανουαρίου. Ικαστο. έτους και είναι έτησιαι. — Γραφειον Διευθ. 'Οδός Σταδίου 32. 51 'Ιανουαρίου 1888

## ΠΑΥΛΟΣ ΛΑΜΠΡΟΣ

Τὸ ἀπόγευμα τῆς 12ης Ὀκτωβρίου 1887 ἐκηδέυετο ἐν Ἀθήναις ὁ τὴν προτεραίαν ἐν ἡλικίᾳ ἐξήκοντα ὄντῳ ἐτῶν ἀποθανῶν διακεκριμένος νομισματολόγος Παῦλος Λάμπρος, γεννηθεὶς μὲν ἐν Καλλαρύταις τῆς Ἠπείρου, ἀνατραφεὶς δὲ καὶ βιώσας ἐν Κερκύρᾳ μὲν τὸ πρῶτον, ἔπειτα δὲ ἐπὶ τριάκοντα περίπου ἔτη ἐν Ἀθήναις.

Ὁ Παῦλος Λάμπρος, ὅστις ἐτίμησε τὸν ἐπιστημονικὸν κλάδον, εἰς ὃν εἶχεν ἀφιέρωσιν τὸν βίον καὶ περὶ οὗ δικαίως ἐλέγχθη ὅτι εἰς τὴν πρώτην θὰ ἐτάσσετο τάξιν μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων ἔθνῶν ἢ Ἑλλάς, ἂν πάντες οἱ Ἕλληνες ἐπιστήμονες εἰργάζοντο ἕκαστος ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐπιστήμῃ μεθ' ὅσου ζήλου καὶ μεθ' ὅσης ἐπιτυχίας καὶ αὐτὸς ἐν τῇ νομισματολογίᾳ, προήχθη σχεδὸν ἐκ τοῦ μηδενός, αὐτοδίδακτος γινόμενος καὶ σχεδὸν εἰπεῖν αὐτόπλαστος, ὁ δὲ βίος αὐτοῦ καὶ ὅλος μὲν μάλιστα δὲ ὁ ἐπιστημονικὸς, πρόκειται παράδειγμα λαμπρὸν περὶ τοῦ τί δύναται νὰ κατορθώσῃ νοῦς δεξιὸς βοηθούμενος ὑπὸ ἰσχυρᾶς καὶ ἀκαταβλήτου βουλήσεως. Καὶ οἱ μὲν εὐτυχήσαντες ἐκ τοῦ πλησίον νὰ γνωρίσωσι τὸν ἄνδρα θὰ διατηρήσωσιν ἀνεξάλειπτον ἐν τῇ μνήμῃ τὴν εἰκόνα του, θὰ ἐνθυμῶνται ἀδιαλείπτως τὴν ὥραϊαν πρεσβυτικὴν του κεφαλὴν, τὸν ἤχηρόν καὶ γλυκύν του γέλωτα, τὸ ὀμιλητικὸν αὐτοῦ καὶ εὐπροσήγορον, ἐν ᾧ διεφαίνετο ὡς ἐν κατόπτρῳ ἡ ἀγαθότης τῆς καρδίας του καὶ ἡ διαφλέγουσα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ φιλοπατρία. Θὰ ἐνθυμῶνται ἐπὶ μακρὸν τὸν ἀγαθὸν γέροντα ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ του περιεστοιχισμένον ὑπὸ παντοίων βιβλίων καὶ περιβέβλημένον ὑπὸ τοῦ καπνοῦ, ὃν ἀνέδιδεν ἀνευ διακοπῆς τὸ ἄσβεστόν του τσιμπούκιον, ἢ ἐν τῷ γραφεῖῳ τοῦ περιοδικοῦ τοῦ φιλοξενουῦντος τὰς γραμμὰς ταύτας, ἃς ἀφιέρῃ ὁ γράφων εἰς τὴν μνήμην του, ἐνθα τακτικώτατα περὶ τὴν ἐσπέραν ἐσυνήθιζε νὰ κἀθηται συναθροίζων εἰς κύκλον περὶ ἑαυτὸν τοὺς ἐκάστοτε ἐκεῖ συναρχομένους καὶ ἀπὸ τοῦ ἀνεξάντλητου ταμείου τῆς πολυμαθείας καὶ τῆς ἐκ τοῦ παρελθόντος

βιωτικῆς πείρας του νὰ διηγῆται πρὸς αὐτοὺς πολλὰ καὶ διδασκτικώτατα περὶ παντὸς ζητήματος εἰς τὰ πάτρια ἀναφερομένου... Καὶ ὁ ἀκούων αὐτὸν καὶ γινώσκων τὰ κατὰ τὸν βίον του, ὅσα δηλαδὴ ὁ ἀνὴρ εἶχεν ἐνεργήσῃ καὶ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς τῆς Ἑπτανήσου ἀποκαταστάσεως καὶ ὑπὲρ τῆς δουλευούσης ἔτι πατρίδος καὶ ὑπὲρ τῆς ἀναπτύξεως καὶ προαγωγῆς τῆς ἀρτισυστάτου ἡμῶν κοινωνίας, δὲν ἠδύνατο καὶ ἄκων νὰ μὴ ἀποδώσῃ εἰς αὐτὸν ἐκεῖνα τὰ δύο ἐπίθετα, τὰ ὁποῖα παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ ἀποδίδονται εἰς τὸν ἐπιφανέστατον τῆς Ρώμης ῥήτορα. Τῷ ὄντι, ὁ Παῦλος Λάμπρος ἦτο *λόγιος ἀνὴρ καὶ φιλόπατρις*...

Καὶ ὅσα μὲν ἀναφέρονται εἰς τὸν καθ' ὅλου βίον του ἱκανῶς ἐλέγχθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν ὑπ' ἐκείνων, οἵτινες ἀνέλαθον νὰ ἐπαινέσωσι τὸν μεταστάντα κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κηδείας καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ παρὰ τὸν νεοσκαπῆ τάφον, ὅστις ἔμελλε νὰ δεχθῆ τὸ θνητὸν του σκήνωμα. Ἡμεῖς σήμερον ἐπὶ τὸν ἐπιστημονικὸν του μάλιστα βίον ἠθελήσαμεν ἐπὶ μικρὸν νὰ ἐλκύσωμεν τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ περιοδικοῦ τούτου, νομίζοντες τοῦ λόγου ἄξιον νὰ ἀναπαραστήσωμεν κατὰ τὸ ἐνὸν τὴν εἰκόνα ἐπιστήμονος οὐχὶ ἐκ τῶν τυχόντων. «Ἀποθνήσκω κατὰ πάντα εὐχαριστημένος, ἔλεγε πρὸς τῆς ἡμᾶς ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του χρόνον, ἀλλ' ὅ,τι μάλιστα μὲ καθιστᾷ ἀληθῶς εὐδαίμονα εἶναι ὅτι ἔχω τὴν πεποιθήσιν ὅτι τὸ ὄνομά μου θὰ ζῆσῃ ἐπὶ ἕνα τοῦλάχιστον αἰῶνα συνδεδεμένον μὲ τὴν ἐπιστήμην, ἢν τόσον ἠγάπησα καὶ εἰς ἣν ἀφιέρωσα μὲν τὰς διανοητικὰς μου δυνάμεις, ὀφείλω δὲ τὰς καλλίστας τοῦ βίου μου τέρψεις.» Καὶ δὲν εἶχεν ἄδικον οὕτω νομίζων περὶ ἑαυτοῦ ὁ Παῦλος Λάμπρος. Τοῦ Ἑλλήνος ἐπιστήμονος τὰ ἔργα καὶ αἱ ἐν πλείστοις τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης ἀξιολόγοις περιοδικῶς συγγραμμάσιν ἐγκατεσπαρμέναι διατριβαὶ δεόντως ἐξετιμήθησαν καὶ ἐκτιμῶνται ὑπὸ τῶν δυναμένων νὰ κρίνωσιν ἐν τοῖς τοιοῦτοις, οἱ δὲ ἐπιφανέστατοι τῶν νομισματολόγων καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ οὐκ ὀλίγους οὐδὲ μικροὺς ἐπεδαψίλευσαν τοὺς ἐπαίνους εἰς τὸν ἐξόχως ἐκπροσωπήσαντα τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν κλάδον τούτον τοῦ ἐπιστητοῦ, εἰδικὰ δὲ σωματεῖα ἀξιόλογα καὶ ἐπι-

στημονικά ιδρύματα κατέταξαν αὐτὸν ἐν τοῖς ἑταίροις τῶν.

Ἐδημοσίευσεν ὁ Λάμπρος ἐν ἰδίῳις μάλιστα φυλλάδιοις τὰς ἐξῆς πραγματείας :

Περὶ ἐξ χρυσῶν νομισμάτων τῶν Φιλίππων (μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως, ἐν Κερκύρα 1855), Ἀνέκδοτα νομίσματα τῶν μεγάλων μαγίστρων τοῦ τάγματος τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τῶν Ἱεροσολύμων ἐν Ρόδῳ (τὴν ὁποίαν πραγματεῖαν ἐν τῇ Πανδώρα τὸ πρῶτον δημοσιεύθεισαν μετέφρασαν ἰταλιστὴ καὶ ἐξέδωκεν ὁ C. Kunz ἐν Βενετία τῷ 1865, ταύτης δὲ ἐξεδόθη καὶ παράρτημα αὐτόθι τῷ 1866), Περὶ δύο ἀνεκδῶτων νομισμάτων κοπέντων ὑπὸ τῶν κομητῶν τῶν Σαλώνων, ἧτις συνεξεδόθη μετὰ τὸ χρονικὸν τοῦ Γαλαξειδίου τοῦ Κ. Σάθα καὶ (ἰταλικὴν μετάφρασιν τοῦ αὐτοῦ, ἐν Ἀθήναις 1886), Ἀνέκδοτον νόμισμα Σαρουκχάν ἐμίρου τῆς Ἰωνίας κοπὴν ἐν Ἐφέσῳ 1299-1346 (Ἐν Ἀθήναις 1870), Νομίσματα τῆς νήσου Ἀμοργοῦ καὶ τῶν τριῶν αὐτῆς πόλεων Αἰγιαλῆς, Μινώας καὶ Ἀρκεσίνης (Ἀθήνησι 1870), Ἀνέκδοτα νομίσματα κοπέντα ἐν Πέραν ὑπὸ τῆς αὐτόθι ἀποικίας τῶν Γενουησιῶν (Ἐν Ἀθήναις 1872), Unedirte Münzen und Bleibullen der Despoten von Epirus. (Wien, 1873), Ἀνέκδοτα νομίσματα τοῦ Μεσαιωνικοῦ βασιλείου τῆς Κύπρου (μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως, ἐν Ἀθήναις 1876), Ἀνεκδοτα νομίσματα κοπέντα ἐν Γλαρέντζα κατὰ μίμησιν τῶν ἐνετικῶν ὑπὸ Ῥοβέρτου τοῦ ἐξ Ἀνδραγαῶν, ἡγεμόνος τῆς Πελοποννήσου 1346-1364 (Ἐν Ἀθήναις 1876), Monnaies inédites d' Antioche et de Tripoli (Le Mans 1876), Monnaies inédites des grands Maitres de l' Ordre de Saint- Jean de Jérusalem (Paris 1877), Monnaies inédites de Chio (Paris 1877), Monnaies inédites de Pierre-Raymond Zacosta (Athènes 1877), Ἀνέκδοτα νομίσματα καὶ μολυβδόβουλλα τῶν κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας Δυναστῶν τῆς Ἑλλάδος (Ἐν Ἀθήναις 1880), Νομίσματα καὶ μετάλλια τῆς Ἐπτανήσου Πολιτείας καὶ τῆς προσωρινῆς τῶν Ἰονίων Νήσων παρὰ τῶν Ἀγγλων κατοχῆς (Ἀθήνησι 1884), Νομίσματα τῶν ἀδελφῶν Μαρτίνου καὶ Βενεδίκτου Β' Ζαχαριῶν Δυναστῶν τῆς Χίου (Ἐν Ἀθήναις 1884), Μεσαιωνικά νομίσματα τῶν δυναστῶν τῆς Χίου (Ἐν Ἀθήναις 1886).

Ἐκ τοῦ μακροῦ τούτου καταλόγου, ὅστις ἀποτελεῖ λαμπρὸν καὶ ἀξιοζήλον τοῦ Παύλου Λάμπρου μνημόσυνον, γίνεται φανερόν ὅτι περὶ τὴν μεσαιωνικὴν ἡμῶν ἱστορίαν ἐστράφη μάλιστα ἡ ἐπιστημονικὴ αὐτοῦ ἐνέργεια, εἰς δὲ τὴν διαλευκάνειν τῆς σκοτεινοτάτης ταύτης περιόδου τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου συνετέλεσαν οὐκ ὀλίγον αἱ περὶ τὴν μεσαιωνικὴν νομισματολογίαν μελέται αὐτοῦ καὶ σπουδαί, ὡς ὁμολογεῖ

καὶ ὁ ἐλλόγιμος καὶ γνωστὸς μεσαιωνοδίφης κ. Ἰ. Ῥωμανός, γυμνασιάρχης Κερκύρας, ἐν τῇ εἰς τὸν Λάμπρον ἀφιερῶσει τοῦ καλλίστου αὐτοῦ βιβλίου, τοῦ Γρατικανοῦ Ζώρζη, οὐτινος ἡ ἐκδοσις ὀφείλεται καὶ αὐτὴ εἰς τὸν πρὸς τὴν πάτριον ἱστορίαν ζήλον τοῦ Παύλου Λάμπρου. Πάσας δὲ τὰς μεσαιωνικὰς σειρὰς τῶν νομισμάτων τῆς Ἀνατολῆς διεφώτισεν ὁ ἡμέτερος νομισματολόγος οὕτως, ὥστε ὁ πολὺς ἐν τῇ μεσαιωνικῇ νομισματολογίᾳ Schumberger ἐκδίδων τὸ Σύνταγμα αὐτοῦ τῶν νομισμάτων τῆς Λατινικῆς Ἀνατολῆς καὶ μνημονεύων ἐν τῷ προλόγῳ πάντας ἐκείνους, ὅσοι προεβίβαν ἐν αὐτῶν τὴν ὁδὸν πρὸς ἀπαρτισμὸν τοῦ μεγάλου του ἔργου, λέγει τὰ ἐξῆς : « Μετὰ τοὺς βηθέντας διδασκάλους τῆς νομισματολογίας ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴ δώσω ἰδιαίτερον τόπον εἰς ἕνα ἐργάτην τῆς ἐπιστήμης, εἰς ὃν πᾶσαν ὀφείλω εὐγνωμοσύνην. Ὁ Παῦλος Λάμπρος εἰργάσθη τόσον ἀπὸ ἐτῶν ἕνα εὐρύνη τὴν χώραν τῶν γνώσεών μας περὶ τῶν μεσαιωνικῶν νομισμάτων τῶν ὑπὸ τῶν Λατίνων κοπέντων ἐν τῇ Ἀνατολῇ, τόσα σκοτεινὰ γεγονότα διεφώτισεν, ὥστε εἶναι σχεδὸν ἐπιτετραμμένον εἰς ἐμὲ νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἀδύνατος θὰ ἦτο ἡ συντέλεσις τοῦ ἔργου μου ἂν δὲν προηγεῖτο ἐμοῦ ὁ τολμηρὸς ἐκεῖνος σκαπανεύς. » Ἐτερος δὲ μεγαλῶνυμος νομισματολόγος ὁ Longpérier κρίνων ἐν ἔτει 1859 ἐν τῇ Revue Numismatique τὴν περὶ τῶν ἀνεκδῶτων νομισμάτων τῶν μεγάλων μαγίστρων τῆς Ρόδου πραγματεῖαν τοῦ Λάμπρου, περατώνει τὴν κρίσιν του διὰ τὸν ἐξῆς λόγον : « Ἄλλως δὲ πῶς νὰ μὴ ἐκφράσῃ τις συμπαθέστατον ἐνδιαφέρον ἀναγινώσκων καλῶν ἔργων γραφῆν καὶ δημοσιεύθῃ ἐν Ἀθήναις ὑπὸ λογιῶν ἀνήκοντος εἰς τὸ γενναῖον ἐκεῖνο χριστιανικὸν ἔθνος, πρὸς ὃ τόσοι δεσμοὶ μᾶς συνδέουσι ; πῶς νὰ μὴ ὁμολογήσῃ τις μετὰ χαρᾶς ὅτι οἱ Ἕλληνας, ἄφ' οὗ ἐν παντὶ ὑπῆρξαν ἄλλοτε οἱ διδάσκαλοι ἡμῶν, ἐπαξίως τῶρα διαγωνίζονται πρὸς ἡμᾶς ; »

Πᾶσαι δὲ αἱ εἰς τὰ νομίσματα τῶν μέσων αἰῶνων ἀναφερόμεναι μονογραφίαι τοῦ Λάμπρου ἔσχον ἀφορμὴν καὶ ἀφετηρίαν τὴν μεγάλην αὐτοῦ συλλογὴν τῶν ὑπὸ τῶν Φράγκων καὶ τῶν Λατίνων ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ταῖς Ἑλληνικαῖς χώραις κοπέντων νομισμάτων κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας, ἧτις τέλειον οὐσα καὶ μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδος τῆς παρασκευάσεως θὰ εἶναι τῷ ὄντι λυπηρότατον ἂν περιέβητο εἰς ξένας χεῖρας. Διότι πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν καὶ πάντα μόχθον ἐπὶ μακρὰ ἔτη καταβαλὼν ὁ ἡμέτερος νομισματολόγος, κατάρθωσε νὰ συλλέξῃ καὶ νὰ συναγάγῃ 1461 νομίσματα ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Φραγκοκρατίας μέχρι τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ἐν Ἐπτανήσῳ Ἀγγλικῆς κατοχῆς, χρυσᾶ, ἀργυρᾶ, ἐκ κράματος καὶ χαλκᾶ, τῆς Ἀντιοχείας, τῆς Ἐδέσσης, τῆς Τρι-

πόλεως, τῆς Ἱερουσαλῆμ, τῆς Πτολεμαίδος, τῆς Δαμιέτης, τῆς Σιδόνης, τῆς Κύπρου, τῆς Ἀχαΐας, τῆς Καρυταίνης, τοῦ Δαμαλά, τῶν Ἀθηνῶν, τῶν Πατρῶν, τῆς Ἡπείρου, τῶν Σαλώνων, τῆς Εὐβοίας, τῆς Ναξοῦ, τῆς Τήνου, τῆς Ρόδου, τῆς Χίου, τῆς Μυτιλήνης, τῆς Ἐφέσου, τῆς Θεοδοσίας, τῆς Κρήτης καὶ τῶν ἄλλων Βενετικῶν κτήσεων, ἧτοι Πελοποννήσου, Δαλματίας καὶ Ἀλβανίας, Κερκύρας, Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, ἐτι δὲ τῆς Ἐπτανήσου Πολιτείας, τῆς Ζακύνθου ἐπὶ τῆς πρώτης Ἀγγλικῆς κατοχῆς (1813) καὶ τῆς Ἐπτανήσου ὑπὸ τοὺς Ἀγγλους. Ὀλόκληρον τὸ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἐν μέρει δὲ καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους μακρὸν μαρτυρολόγιον τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ὑπὸ τοὺς πολυωνύμους ἀπὸ Δυσμῶν δυνάστας περιλαμβάνεται ἐν τῇ πολυτίμῳ ταύτῃ συλλογῇ, εἰς πολλὰ δὲ νομίσματα τῆς συλλογῆς ταύτης ἀναφέρονται, καθὼς εἶπομεν ἀνωτέρω, ἀξίκυριώταται τῶν μονογραφιῶν τοῦ Παύλου Λάμπρου.

Ἄλλα καὶ αἱ ἄλλαι, αἱ λαμπρότεραι περιόδοι τῆς πατρῴου ἱστορίας εἰλκυσαν ἐπίσης τοῦ Ἑλληνος νομισματολόγου τὴν προσοχὴν, καὶ ἐν ταύταις δὲ δὲν ἔμεινεν ἄκαρπος ἡ ἐπιστημονικὴ αὐτοῦ ἐνέργεια. Πρῶτος αὐτὸς λ.χ. ἐξήγησε τὰ ἐπὶ τῶν μικρῶν κερατιῶν γράμματα ὑποστηρίξας ὅτι σημαίνουν τὴν τιμὴν τοῦ νομίσματος, ὡς ΤΡΙ (ημιόβολιον), ΤΕΤΑΡ (τημόριον), ἡ δὲ γνώμη αὕτη ἔγεινε παρ' ἀπασιν τοῖς νομισματολόγοις ἀσπαστὴ καὶ εἶναι τῶρα ἡ καθ' ὅλου κρατούσα.

Ἀνὴρ λοιπὸν τοσαύτην ἔχων ἀγάπην πρὸς τὰς ἱστορίας τῶν πατέρων φυσικὸν εἶναι ὅτι ὄχι μόνον διὰ τοῦ μοναδικοῦ του ζήλου πρὸς τὰ νομισματικὰ σπουδᾶσματα, ἀτινα ἦσαν τὸ κύριον αὐτοῦ μέλημα, ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἔμελλε νὰ ἀποδεικνύῃ τὴν ἀγάπην του ταύτην. Καὶ τῷ ὄντι δὲ πᾶσα ὁποῦδήποτε τῆς Ἑλληνικῆς γῆς καὶ ὑφ' οἰοῦδήποτε δημοσιευομένη μονογραφία περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, εἴτε τῆς καθολικῆς εἴτε καὶ μερικωτέρας ἢ τῆς Ἑλληνικῆς γεωγραφίας εἶχεν ἐκ προτέρων τὸν ὠρισμένον αὐτῆς τόπον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Λάμπρου. « Καὶ ἡ ἐλαχίστη μονογραφία, ἔλεγε, ὅσον καὶ ἂν θεωρῆται ταπεινὴ θὰ ἔχῃ τι διδασκτικὸν νὰ παράσῃ εἰς τὸν ἱστοριογράφον, εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη ἐπιμελῶς καὶ εὐλαβῶς νὰ περισυλλέγωνται τὰ φυλλάδια ταῦτα καὶ νὰ φυλάσσωνται, διότι πολλάκις γίνονται ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ λίαν σπάνια καὶ δυσεύρετα. » Σχεδὸν δὲ μεθ' ὑπερηφανείας εἰκαυχάτο ὅτι ἔχει ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ του τὸ δεῖναι ἢ δεῖνα φυλλάδιον, ὅσάκις περὶ αὐτῶν ἠρωτάτο, ἔπειτα δὲ κινῶν τὴν πολιάν του κεφαλὴν προσέθετε μειδιῶν καὶ μετὰ τινος πικρίας : « Ποῖος ἄλλος ἔχει τὴν ἰδικὴν μου τὴν μανίαν νὰ συλλέγῃ ὅλα αὐτὰ τὰ κειμήλια! Θὰ ἦσαν χαμένα

τὰ περισσότερα ἂν δὲν εὐρίσκοντο καὶ τινες τρελλοὶ νὰ τὰ μαζεύουν ! »

Ὅχι μόνον δὲ ἱστορικὰς μονογραφίας, ἀλλὰ καὶ πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ ἔχῃ τινὰ σημασίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος συνέλεγεν ὁ Λάμπρος, ἔγγραφα παλαιά, βιβλία σπάνια, πολιτικὰ φυλλάδια, ἐφημερίδας, προκηρύξεις, βίους ἀγίων, ἐξ ὧν μάλιστα κατήρτισε συλλογὴν ἰκανῶς πλουσίαν καὶ ἄλλα πλεῖστα. Ἐκείθεν δὲ ὀρμηθεὶς ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ *Χρυσᾷ Λιθῇ* τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἀξιολογωτάτης αὐτοῦ πραγματείας περὶ τῆς τυπογραφίας παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ἧτις πραγματεία δυστυχῶς ἔμεινεν ἀτελής. Εἶχε κατὰ νοῦν—καὶ εἰς τοῦτο πολλάκις προέτρεπε τὸν ἀείμνηστον ἄνδρα καὶ ὁ γράφων τὰς γραμμάς ταύτας—νὰ ἐκδώσῃ πάλιν τὴν πραγματεῖαν του ὀλόκληρον ἐν ἰδίῳ τεύχει συμπληρώνων αὐτὴν καὶ πολλὰ προσθέτων καὶ ἐν τῷ ἤδη ἐκδομένῳ μέρει, μετὰ καὶ πανομοιοτύπων, ἀλλ' ὁ θάνατος ταχὺς ἐπεβλῶν δὲν ἀφήκεν αὐτὸν νὰ προσθήσῃ καὶ τοῦτο τὸ δῶρημα εἰς τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ τὴν φιλομαθειαν. Κατὰ δὲ τὴν νεαράν του ἡλικίαν καὶ περὶ ἄλλο σπουδαιότατον τοῦ ἐθνικοῦ βίου μῦθον οὐκ ὀλίγον ἠσχολήθη, τὴν δημοτικὴν ποίησιν, ἐμπνευσθεὶς καὶ αὐτὸς ὑπὸ τῆς δημηδόσης Μούσης, ὡς δεικνύουσι καὶ ἄλλα αὐτοῦ ποιήματα, μάλιστα δὲ τὸ πάγγνωστον ἐκεῖνο, ὅπερ ὑπὸ πολλῶν θεωρεῖται ὡς δημοτικὸν ἀδέσποτον, τὸ « Μάνα σου λέγω δὲν ἔμπορῶ τοὺς Τούρκους νὰ δουλεύω. »

Ἡ περὶ τυπογραφίας πραγματεία δὲν εἶναι δυστυχῶς ἡ μόνη, ἧς ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ Λάμπρου ἐστερήθησαν οἱ φιλομαθεῖς. Ὁ Παῦλος Λάμπρος ἀπὸ χρόνου πολλοῦ συνέλεγε μετὰ ξύ ἄλλων σημειώσεις καὶ εἰκόνων ἕνα ἐκδῶση τοὺς βίους τῶν ζωγράφων καὶ τορευτῶν τῶν Καλαρρυτῶν, οἵτινες ὡς ἱερὸν πῦρ διετήρησαν κατὰ παράδοσιν ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων τὴν τέχνην καὶ μάλιστα τὴν τορευτικὴν καὶ ὧν ἔργα ἐξαισία κατὰ τε τὸ σχέδιον καὶ τὴν ἐκτέλεσιν ὑπάρχουσιν εἰς πολλὰς μονὰς τῆς τε ἐλευθέρας καὶ τῆς δούλης Ἑλλάδος. Πολλὰς μάλιστα λεπτομερείας ἐγίνωσκεν ὁ Λάμπρος περὶ τοῦ Διαμάντη Μπάφα, οὗ λαμπρὸν τεχνικὸν ἔργον εἶναι ἡ ἐπὶ τῆς λάρνακος τοῦ Ἁγίου Διονυσίου ἐν Ζακύνθῳ ἐπὶ πλακὸς ἀργυρᾶς ἐν ἀναγλύφῳ παράστασις τῆς κηδείας τοῦ Ἁγίου Διονυσίου καὶ ἡ ἐπίσης ἐν ἀναγλύφῳ παράστασις τῶν θαυμάτων τοῦ αὐτοῦ Ἁγίου περὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ τὴν ἐπὶ τοῦ καταπετάσματος τοῦ ναοῦ. Τούτων δὲ τῶν ἔργων τοῦ Μπάφα τῶν ἐν Ζακύνθῳ σκοπὸν εἶχεν ὁ Παῦλος Λάμπρος ἐκδίδων τὴν βιογραφίαν τοῦ τεχνίτου νὰ δημοσιεύσῃ καὶ σχεδιογράφημα, ὡς ἔργον γνησίας Ἑλληνικῆς τέχνης, ἐφ' ἣν οὐδόλως εἶχεν ἐπιδράσῃ ἡ ἰταλι-

κή, διότι και ὁ τεχνίτης οὗτος και ἄλλοι ἐκ τῶν συμπολιτῶν του οὐδέποτε εἶχον ἐξέλθῃ ἐκ τῆς πατρίδος των και μεταβῆ εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, ἀλλ' ἐν Καλλαρρύταις εἶχον ἐκμάθῃ τὴν κατὰ παράδοσιν ἐκεῖ σωζομένην παλαιὰν τέχνην. Καὶ τοῦτο λοιπὸν τὸ ἔργον, τὸ περὶ τῶν τεχνιτῶν, δὲν ἐπρόφρασε δυστυχῶς νὰ ἐκδώσῃ ὁ Λάμπρος, ἡ δὲ ἐκ τούτου προερχομένη ζημία εἶναι πράγματι μεγάλη και σχεδὸν ἀνεπανόρθωτος ἐθνικὴ ζημία. Διότι πολὺ δύσκολον εἶναι εἰς τὸ ἐξῆς νὰ εὐρεθῇ ἀνὴρ συγκεντρώων ἐν ἑαυτῷ τὰς περὶ τοῦ πράγματος ποικίλας γνώσεις τοῦ Λάμπρου, ἵνα προβῆ εἰς τὴν ἐκδοσιν ἔργου ὁμοίου πρὸς ἐκεῖνο, ὅπερ σκοπὸν εἶχεν ἐκείνος νὰ ἐκδώσῃ.

Ἡ σκιαγραφία αὕτη ἀνδρὸς τόσον πολυτίμου, ὅσον ἀτελῆς και βραχεῖα και ἂν εἶναι, θὰ συντελέσῃ, ἐλπίζομεν, εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ γνωστὸν τὸ ὄνομά του και πέρα τοῦ κύκλου τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες εἴτε ἕνεκα τῶν ἐιδικῶν μελετῶν των, εἴτε ἐκ τυχαίας προσωπικῆς σχέσεως, ἐγίνωσκον καλῶς τὰ κατὰ τὸν διακεκριμένον νομισματολόγον, οὐ πρὸ τινων μηνῶν ἐστερήθη ἡ οὐκ ὀλίγον λειψανδροῦσα ἐλληνικὴ ἐπιστήμη. Ἀκριβῶς δὲ μάλιστα ἕνεκα τῆς λειψανδρίας ταύτης ἐνομίσασμεν ὅτι ἐπεβάλλετο εἰς ἡμᾶς τὸ καθῆκον νὰ μὴ ἀφήσωμεν νὰ παρέλθῃ ἔστω και πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν μὴ ἐιδικῶς περὶ τὴν νομισματολογίαν ἀσχολουμένων ἀπαρτηρητὸς ἀνὴρ πολλαχῶς λόγου ἄξιος και νὰ συντελέσωμεν τὸ καθ' ἡμᾶς ἵνα ἡ μνήμη τοῦ λογιῶν και φιλοπάτριδος ἀνδρὸς μὴ μείνῃ ἀνευ ἐγκωμίων.

Σ. Κ. Σ.

## ΤΟ ΒΟΤΑΝΙ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

Α'.

Ἀθίγγανος.

Ἐπανηρόμην τὴν ἐσπέραν ἐκείνην τοῦ Ἀυγούστου ἐξ εὐτυχῶς θήρας. Κάτω παρὰ τὴν ἀκτὴν, μέσῃ τῶν θερισμένων ἀγρῶν, δύο μεμονωμένοι ἄγρια ἄπιοι ἐξέτεινον τοὺς ἀκανθώδεις αὐτῶν κλώνας πρὸς τὸν γαλανὸν ἀέρα. Ἀκριβῶς περὶ τὰ δένδρα ταῦτα ἦτο πρότερον ἐσπαρμένον ῥόδι, ἧτοι ἐρυθρόκοκκον γέννημα δι' οὐ τρέφουσι τοὺς βόας κατὰ τὰ χειμερινὰ ψύχη. Τὸ ῥόδι εἶνε προσφιλὲς τῶν τρυγόνων τροφή· ἤρχοντο λοιπὸν ἐκεῖ τὰ ἀθρόσαρκα πτηνὰ καθ' ὁμάδας ἀναζητοῦντα τοὺς κόκκους ὅσοι εἶχον σκορπισθῆ κατὰ γῆς, ῥαμφίζοντα στάχυν τινὰ ὅστις εἶχε διαφύγει τὸ κυρτὴν τῆς θεριστρίας δρέπανον.

Κατὰ τὸ σὺνηθες δὲ αἱ τρυγόνες, ἐρχόμεναι μακρόθεν ἀπὸ τοῦ δάσους, ἐστάθμευον πρῶτον ἐπὶ τῶν προεχόντων κλάδων τῆς ἐτέρας τῶν ἀπίων, και ἐξ ἀπόπτου τὰς μικρὰς κεφαλὰς κινουσαι ἐπεσκόπουσαν ἀνήσυχοι τὸν τόπον τῆς βοσκῆς.

Ἡ θέσις αὕτη ἦτο καταλληλοτάτη πρὸς θήραν ἐξ ἐνέδρας. Ἐκ τῶν νέων χωρικῶν τις ἴδρυσε μεταξὺ τῶν δύο ἀπίων κρύπτῃ ἐν σχήματι κυψέλης διὰ μεγάλων κλάδων πεπλεγμένων, οὓς ἀπὸ τοῦ δάσους ἐκόμισεν. Ἐν αὐτῇ κεκρυμμένος πρὸ τῆς δαίλης εἶχον φρονεῖση τρία ζεύγη.

Ἐρριψα τὰ καθημαγμένα πτηνὰ ἐν τῷ δικτυωτῷ σάκκῳ μου και ἐτρέπην τὴν πρὸς τὸ χωρίον. Ἄλλ' ἵνα ἀποφύγω τὸν κονιορτὸν δὲν ἐβάδισα τὴν κοινὴν ὁδὸν ἀπὸ τῆς παραλίας πρὸς τὰ μεσόγεια· προὔτιμησα ταύτης τὴν εὐρείαν κοίτην τοῦ ποταμοῦ, ξηρὰν ἐν ὥρᾳ θέρους κατὰ τὰς ἐκβολὰς, λιθόστρωτον δὲ και ἐσκιασμένην ὑπὸ διπλοῦ στοιχοῦ πλατάνων, καθ' ὅλα παρεμφερῆ πρὸς λεωφόρον μεγαλοπόλεως.

Ἄλλ' ὁ ποταμὸς δὲν φέρεται εὐθὺς ὡς διῶρυξ πρὸς τὴν θάλασσαν ἐκ τῆς ξηρᾶς. Ἀπὸ τῶν βουνῶν νοτιῶς κατερχόμενος κυλιέται μυρίουσ ποιῶν ἐλιγμοὺς ἐνθεν και ἐνθεν ἀνὰ τὴν κοιλάδα, διστάζων, ἀποφεύγων νὰ φθάσῃ εἰς τὸν εὐρὺν πόντον, ἐνθα ἀνωφελῆ θὰ ἐκχύσῃ τὰ θολὰ νερά του ἐπὶ τὰ ἀλμυρὰ και ἀφροστεφῆ κύματα.

Ἐβάδιζον ἐπὶ μίαν ὥραν και ὅμως ἤμην ἔτι μακρὰν τοῦ χωρίου—διὰ τῆς συνήθους ὁδοῦ θὰ εἶχον φθάσῃ πρὸ πολλοῦ. Ἄλλ' ἡ παράτασις τῆς ὁδοιπορίας δὲν μὲ δυσχερῆσαι, οὐδ' ἐτάχυνον τὸ βῆμα ὅπως συντάμω αὐτήν.

Κατὰ τὴν ὥραν καθ' ἣν ἡ πρώτη σκιά τοῦ λυκόφωτος ἀπλοῦται ἐπὶ τὴν κεκμηκυῖαν φύσιν, κατὰ τὴν ὥραν, καθ' ἣν ὁ ψίθυρος τῶν ἐριζόντων στρουθῶν σβέννυται ἐν τῷ πυκνῷ φυλλώματι τῶν δένδρων, κατὰ τὴν ὥραν καθ' ἣν τὰ ταπεινὰ ἔα ἀποπνεύουσι μελιτωδὲς τι ἄρωμα και παρ' αὐτὰ ὁ γρύλλος μεθυόμενος ἀρχίζει τὸ μονότονον αὐλημα—κατὰ τὴν ὥραν ταύτην και ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ὅστις πλανᾶται μόνος ἐν τῇ ἀναπεπταμένην πλάσει, και ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου καταλαμβάνεται ὑπὸ παραδόξου τινὸς συναίσθηματος. Καὶ εἶνε τοῦτο ἐλπὶς ἅμα και ἀνάμνησις, εὐτυχίας διψα και χαρὰς ἀπιούσης πόθος, ἐφρασις πρὸς μεταρσίωσιν και τάσις πρὸς ὑποταγὴν· συναίσθημα πολυσύνθετον, ἀνώνυμον, μυστηριώδες, ὡς ἡ ὥρα αὕτη ἡ πρὸ τοῦ σκότους και μετὰ τὸ φῶς, ὡς τὰ χρώματα ἐκείνα, ἅτινα παράγουσι κατὰ τὴν δύσιν μιγνύμεναι αἱ ἀκτίνες και αἱ σκιάι, τὰ χρώματα—ὅπου δὲν ἔχουν ὄνομα και ἔχουν περίσσα κάλλη, κατὰ τὸν ποιητὴν.

Ἄλλὰ τὸ συναίσθημα τοῦτο τὸ ἤρεμον, ὅπερ ἀπὸ τῆς ψυχῆς μετεδίδετο και ἠπλοῦτο ὡς γλυ-

κύτατος κάματος ἀνὰ τὰ μέλη μου, ὑπεχώρησεν ἀφνης πρὸ ἐτέρου ὄλως ἀντιθέτου και ἀκαριαίου, τῆς ἐκπλήξεως.

Κατὰ τινὰ ἀπότομον τῆς κοίτης ἐλιγμὸν τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ ἐν ἡμέραις καταγίδων εἶχε καταφάγῃ τὰ χρώματα, ἡ δὲ ὄχθη κατεσπαργμένη οὕτω, κοιλωθεῖσα, ἐκολποῦτο ὡς ἀβαθὲς σπήλαιον.

Ἀκτίνες ἐρυθρωτοῦ φωτὸς ἐκπεμπόμεναι ἐκείθεν ἐθάμβωσαν τὰ βλέμματά μου.

Ἀνέκοφα τὸ βῆμα και ἐκρύβην ὀπισθεν κορμοῦ πλατάνου ὅπως κατοπτέωσω. Ὑπέθεσα ὅτι παῖδες ἐκ τοῦ χωρίου εἶχον κλέψῃ κώνους ἀραβοσίτου, οὓς λαθραῖως ἔπρωγον ἐκεῖ ὀπτοῦς. Καὶ εἶχον αὐστηρῶς ἀπαγορεύσῃ τοῦτο, καθ' ὅσον ἐν τῇ ξηρᾷ ταύτῃ τοῦ ἔτους ὥρα ἡ ἐλαχίστη πυρὰ ἀδεξίως ἀναπτομένη ἠδύνατο νὰ μεταδώσῃ τὸ πῦρ εἰς τὰς πεύκας τοῦ δάσους.

Ἄλλ' εὐθὺς ἐπέισθη ἐπὶ οὐδὲ παῖδες ἦσαν οἱ παρὰ τὴν πυρὰν οὐδὲ χωρικοί. Ὁ κανονικὸς ἤχος σφύρας ἐξήγει τὸ πρᾶγμα: ἦσαν ἀθίγγανοι, και ἦσαν δύο· ἀνὴρ και γυνή.

Δὲν παρέτεινον ἐπὶ πλέον τὴν κατασκόπησιν και προὔχωρησα πρὸς τὴν πυρὰν. Ὁ ἀνὴρ κεκυφῶς ἐσφυρηλάτει διάπυρον τμήμα σιδήρου, ὅπερ ἔδακνον αἱ μαῦραι σιαγόνες τοῦ σφιγκτῆρος. Ἡ γυνὴ κατὰ γῆς καθημένη ἀνεκίνοι βυθμικῶς τοὺς βραχίονας, πιέζουσα ἐναλλάξ τοὺς δύο ἀεροπληθεῖς ἀσκούς δι' ὧν ἐξωπυροῦντο οἱ ξυλάνθρακες.

Τῆς γυναικὸς ταύτης τὴν μορφήν δὲν ἠδύναμην νὰ διακρίνω· εἶχεν ἐστραμμένα τὰ νῶτα και ἡ σκιά τῆς ἀπετυπούτο μακροτάτη ἐπὶ τῶν λευκῶν χαλίκων τοῦ ποταμοῦ. Πέριξ αὐτῆς ἦσαν συσσωρευμένα φύρδην μίγδην σκευὴ και ῥάκη δυσδιάκριτα ἐν τῷ σκίῳ φωτι και δέρματα και σιδήρα και κόσκινα και μέγα τύμπανον.

Εἰς ὄνος δεδεμένος οὐχὶ μακρὰν ἐμάσσα ἀνευ ὀρέξεως ὕσσανον ἀραβοσίτου και οἱ σπινθηρίζοντες ἀνθρακες δασιλές ἐπέχεον φῶς ἐπὶ τοὺς τεφροὺς μυκτῆρας και τοὺς ἐρυθροὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ κτήνου.

— Ὡρα καλὴ! ἐφώνησα· ἐδέησε δὲ νὰ ἐπαναλάβω τὸν χαιρετισμὸν ἐν' ἀνεγείρῃ τὴν κεφαλὴν ὁ Ἀθίγγανος.

— Καλησπέρα, ἀφεντικό! ἀπεκρίνατο και ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον.

Ἡ γυνὴ οὐδ' ἐστρεψε πρὸς με τὸ βλέμμα, οὐδὲ τὸν χαιρετισμὸν ἀπέδωκεν· ἀνεκίνοι πάντοτε βυθμικῶς τὰς χεῖρας και προσέβλεπε τὴν πυρὰν.

Εἰς ἀνθραξ ὀλίσθησε και ὤθησεν αὐτὸν διὰ τοῦ ποδὸς ὃν ἐξέτεινε γυμνόν.

Περιεργαζόμεν νῦν ἐκ τοῦ πλαγίου τὴν γυναικα ταύτην. Ἦτο προσφανεῶς νέα, ἀλλὰ τὴν ἡλικίαν αὐτῆς δὲν ἠδύνατό τις νὰ ὀρίσῃ. Ἐρ-

ρακωμένον μαντίλιον ἐκάλυπτε τὴν κεφαλὴν αὐτῆς, ἀλλὰ τῆς κόμης κροσσοὶ ἐξεχύνοντο ἐνθεν και ἐνθεν πρὸς τὸν αὐχένα και τοὺς κροτάφους και ἐσκίαζον τὴν μορφήν. Ἡ τοῦ προσώπου κατατομὴ διεγράφετο καθαρὰ και ἐντονος· ἡ δὲ εὐθεῖα και προέχουσα, τοῦ στόματος ἡ σχισμὴ μικρὰ και λοξὴ πρὸς τὴν σιαγόνα, τὸ κάτω χεῖλος ἐλαφρῶς κρεμάμενον. Ἡ χροιά τοῦ προσώπου φύσει μελάγχρους, καθίστατο ἐκ τῆς ἀνταυγείας τῶν ἀνθράκων μᾶλλον βαθύχρους και ἀπέστλινεν ὡς ὀρειχαλινὴν προτομήν. Ἡ κόγχη τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐφαίνετο ὡς ὀπὴ μελανή, σκιαζομένη ὑπὸ τῶν προσπιπτουσῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς και τῶν μακρῶν βλεφαρίδων. Ἦτο περιβεβλημένη ἐνδύματα, ὧν ἠδύνατον νὰ μαντεύσω τὴν ἀρχικὴν κατάστασιν, τὸ ἀρχικὸν χρῶμα και σχῆμα. Φαίνεται ὅτι ἀπετελοῦντο ἐκ τεμαχίων και λειψάνων πολλῶν παλαιῶν ἐνδυμάτων ἡμοῦ συνηραμμένων ἀτέχνως και χονδροειδῶς. Διὰ τούτων ἦτο ἐμπεπλαστρομένος τοῦ σώματος ὁ κορμὸς· ἐξήρχοντο δὲ διὰ τῶν σχισμῶν οἱ βραχίονες γυμνοὶ ἄχρις ἀγκῶνων και προέβαλλον ὑπὸ τὰ διάτρητα κράσπεδα οἱ πόδες ἐλεύθεροι πάσης ὑποδήσεως.

Ὁ Ἀθίγγανος ἦτο πως εὐπρεπέστερον τῆς γυναικὸς ἐνδεδυμένος. Χιτῶν ὅστις ἐφαίνετο δερμάτινος ἐκ τοῦ ρύπου κατήρχετο μέχρι τῶν γονάτων· ἀνοικτὸς κατὰ τὸν τράχηλον και μέχρι τῶν στέρνων κατέλειπεν εἰς θέαν τὸ στῆθος λάσιον, παμμέλαν. Τὴν ὄσφυν ἐζώννυε λωρίον ποδιᾶς βραχυτάτης ἐκ τραχείας δέρματος. Αἱ κνήμαι ἦσαν γυμναί, στιβαραί, αἱματόχροοι, ὡς κορμὸς πεύκης· οἱ πόδες ὑποδεδεμένοι διὰ τριχωτῆς δορᾶς ξανθοῦ μόσχου. Τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀθίγγανου ἐκάλυπτε φέσιον μελάγχρου, ψωριῶν, στιλπνὸν ἐκ τοῦ λίπους.

Ἀφῆκε τέλος τὴν σφύραν και ὕψωσε πρὸς με τὴν κεφαλὴν.

— Ἀφεντικό, νὰ με συμπαθῆς· κατὰ πῶς λείει κ' ἡ παροιμία· τὸ σίδηρο θέλει βάρεμα ὅσο εἶνε πυρωμένο!...

Και εἶπε ταῦτα διὰ τῆς συνήθους λιπαρᾶς και συρτῆς προφορᾶς τῶν Ἀθιγγάνων προσπαθῶν νὰ καταστήσῃ εὐπροσῆγορον τὴν μορφήν, τὴν ζωώδη ἐκείνην μορφήν, τὴν πλήρη τριχῶν, ἧτις ὁμοιάζεν ὅλη πρὸς μεγάλην ψήκτραν ἢ πρὸς σῶμα ἀκανθοχοίρου. Καὶ διέστειλε μειδιῶν τὰ χεῖλη, και ἐπεδείκνυε τοὺς κιτρινοὺς ὀδόντας και ἐκάμμυε τὸν ἀριστερόν ὀφθαλμόν, μικρόν, στρογγύλον, προέχοντα ὡς λεπτοκάρυον—ὁ δεξιὸς ὀφθαλμὸς ἦτο κεκολλημένος, κλειστός, τυφλός...

Δὲν εἶδόν ποτε μορφήν φρικωδέστεραν ἐκείνης, συνηνοῦσαν ἐν αὐτῷ τὴν κτηνωδίαν και τὴν κακίαν. Ἐστράφην ἐν' ἀπέλθω, ἀδυνατῶν νὰ παρατείνω ἐπὶ πλέον τὴν διαμονὴν μου πλησίον



Καθ' ὅσον ἐπλησιάζομεν αἱ λέξεις ἠκούοντο εὐδιάκριτοι :

— Στρίγγλα, φιδοδαγκωμένη, βρωμοκατσιβέλα, χαρραμοφαγού, μωγαρισμένη. Ἀρή, μπὰς καὶ θάρρες πὼς θὰ πάρω τὸ ψωμί ἀπ' τῶν παιδιῶν μου τὸ στόμα νὰ σ' τὸ δώσω; Κάλλια ἔς τὴ σκρόφα μου πάρι ἔς ἐσένα καὶ ἔς τὸ σκάτη τὸ σκυλοπατέρα σου.

Ἐνόησα ἀμέσως ὅτι περὶ τῶν δύο Ἀθιγγάνων ἐπρόκειτο, ἀλλὰ τίνας ἐνεκεν ἡ ὀργὴ τῆς εὐλάλου χωρικῆς; Ἀπλουστάτη :

— Ἡ Διαβολόσπιθα ἦρθε, σὰν πάντα, νὰ ζητιανέψη κανένα κομμάτι ξερόψωμο κ' ἡ κυρὰ Κρουστάλλω τὴν ἔστειλε ἔς τανάθεμα· καὶ σὰν δὲν ἄκουσε ἢ κατσιβέλα μὲ τὸν πρῶτον λόγο, μόνο καρτέραγε ἀκόμα, ἀναψαν τῆς κυρῆς Κρουστάλλως τὰ αἶματὰ καὶ σήκωσε ἓνα δαυλί καὶ τὴ βάρεσε.

Οὕτω περίπου μοὶ ἀφηγήθη τὸ πᾶγμα ἐλθοῦσα εἰς προῦπάντησιν χωρική παιδίσκη.

Πάντες ἀπέδιδον δίκαιον εἰς τὴν ἀγρότιδα καὶ ἐν χορῶ ὕβριζον καὶ ἐλοιδῶρον τὴν Ἀθιγγανίδα.

— Αὐτὴ σὰν ξέρει μάγια, ἄς φτιάσῃ μὲ τὰ μάγια ψωμί τὸ λοιπὸν.

— Νὰ πᾶ νὰ φάῃ πίσσα καὶ κατράμι ἀπ' τὴν κόλασι, νὰ περιδρομιάσῃ.

Ἡ ταλαίπωρος ἐπαίτις ὑπὸ τὸ βάρος τῶν λόγων, οἷτινες ἀπηυθύνοντο πρὸς αὐτήν, ἀλγοῦσα ἔτι ἐκ τοῦ κτυπήματος τῆς βαναύσου χωρικῆς, λιμώττουσα ἴσως, εἶχε φύγη πέραν εἰς τὴν σκιάν καὶ ἔκρυπτε τὴν κεφαλὴν ἐπὶ κορυφῆς δένδρου. Ἀλλὰ δύο παιδιά ἐνθαρρυνθέντα ἐκ τῆς σκληρότητος τῶν μεγάλων ἠθέλησαν νὰ διώξωσιν αὐτήν καὶ ἐκείθεν διὰ λίθων.

Ἡ θηριώδης αὐτὴ ἀπανθρωπία μὲ παρώργισεν ἐρράπισα τὸν ἕτερον τῶν ἀνηλίκων κακούργων καὶ ἠπειλήσα τὸν σύντροφόν του, πρὸς μεγίστην ἐκπληξιν τῶν χωρικῶν, οἷτινες ὑπέθετον ὅτι εὐχαρίστως μάλιστα θὰ μετεῖχον τοῦ τερπνοῦ θεάματος. Καὶ ἐνῶ σιγῶντες μὲ κρυπτοτηνίζον πάντες, εἶπον πρὸς τὸν Μπάρμπα Σταμάτην διὰ φωνῆς τρεμούσης ἐξ ὀργῆς :

— Νὰ φωνάξῃς πὼς ὅποιον ἰδῶ ἀπὸ δῶ κ' ἐμπρὸς νὰ σηκώσῃ χέρι, ξύλο ἢ λιθάρι καὶ νὰ χτυπήσῃ τὸ κορίτσι τοῦ γύφτου ἢ νὰ κάθεται καὶ νὰ κἀνὴ χάζι τὰ παιδιὰ του νὰ τὸ πετροβολοῦν, θὰ τοῦ παίρνω ἓνα κοιλὸ καλαμπόκι ἔς τὰ λῶνιά.

Καὶ στρέψας τὰ νῶτα πρὸς τὴν ἐκπεπληγμένην ὁμηγύριν ἀνῆλθον εἰς τὸν πύργον. Εὐρον τὸν Γιαννιὸν καθήμενον ἐπὶ τῆς κλιμακῆς ἀπαθῆ πρὸ τῶν συμβάντων :

— Γιαννιέ, ἔλα πᾶνω. πᾶρ' ἓνα ψωμί καὶ δός το ἔς τὸ κορίτσι τοῦ γύφτου· δὲν ἔμπορῶ

νὰ νοιώθω πὼς εἶνε ἄνθρωπος ποῦ πεθαίνει ἀπὸ πείνα ἔς τὸ χωριό.

Ὁ χωρικός μὲ προσέβλεψεν ἐκπεπληγμένος. — Ἐγὼ, ἀφεντικό; ἐγὼ νὰ τῆς τὸ δώσω;... ἐψέλλισε.

— Γιατί ὄχι ἐσύ;

— Μὰ μὴ μοῦ λὲς πᾶμμα ποῦ δὲν γίνεται...

— Ἐλα πᾶρ' το καὶ δός το ἀλλουνοῦ νὰ τῆς τὸ δώσῃ.

Ὁ Γιαννιὸς ἐξετέλεσε διστάζων τὴν ἐντολήν μου.

Ἀπὸ δὲ τοῦ χωρίου ἠκούετο νῦν ἡ φωνὴ τοῦ κήρυκος.

— Ἀκούστε, χωριανοί!...

Καὶ ἀνήγγειλεν αὐτολεξεῖ ὡς εἶχον εἰπῆ τὰς δύο προκηρύξεις· περὶ ἀμοιβῆς τῶν κορωνοκτόνων, περὶ ποινῆς τῶν κατὰ τῆς Ἀθιγγανίδος βιαιοπραγιῶν.

Παρσκευάζον μόνος τὸ ἐξ ὧν καὶ γάλακτος λιτὸν δεῖπνόν μου, ὅτε ἡ θύρα ἠνείωχθη καὶ εἰσῆλθεν ὁ Γιαννιὸς φέρων τὰς τρυγῶνας ἀπεπιλωμενας. Ἀπέθηκεν αὐτὰς ἐπὶ τοῦ ἀνοικτοῦ παραθύρου καὶ ἐλθὼν ἔστη πρὸ τῆς ἐστρωμένης τραπέζης.

— Νὰ σοῦ πῶ, ἀφεντικό, ἔκανες ἔξο κανέναν ἄλλον κουθέντα γιὰ τοὺς γύφτους πάντᾶμωσες κάτου ἔς τὸ ποτάμι;

— Ὅχι· μὰ γιατί ρωτᾷς; δὲν σὲ καταλαβαίνω τί ἔχεις νὰ κἀνῃς μ' αὐτούς...

Ὁ χωρικός ἐφάνη ἐνδοιάζων, συνέπτυξε τὰς ὀφρῦς καὶ τὰ χεῖλην διεστάλησαν ὑπὸ μειδιάματος ἐνέχοντος πικρίαν.

— Ἀφῆσ' ἐμένα, ἀφεντικό, εἶπε βραδέως καὶ ἀναμασσῶν τοὺς λόγους. Ξέρεις τί λέν ὅλοι γιὰ τοῦ λόγου σου κάτου ἔς τὸ χωριό· ἡ Διαβολόσπιθα ἔκανε μάγια τάφεντικοῦ.

Γ.

Αἱ ἀποκαλύψεις.—Τὸ ποιμνιοστάσιον τοῦ Καρανέικου.

Ἄν χωρικός παρέμεινεν ἀγρυπνῶν ἐν τοῖς ἀλωνίοις ἢ μετὰ τὸν πρῶτον ὕπνον ἐξῆλθε τοῦ οἴκου, μετὰ πολλῆς ἐκπλήξεως βεβαίως θὰ παρετήρησεν ἐν τῷ σκότει ὑπερκείμενα τὰ δύο φωτισμένα μικρὰ παράθυρα τοῦ πύργου.

Καὶ ἀληθῶς ἦτο πρωτοφανὲς τοῦτο· ποτὲ δὲν κατεκλινομένην βραδυτέρον τῆς δεκάτης ὄρας, καθότι ἤμην ἐπὶ ποδῶς ἀπὸ βαθείου ὄρθρου. Τί λοιπὸν μ' ἐκράτει τὴν νύκτα ἐκείνην ἀγρυπνον καὶ πέραν τοῦ μεσονυκτίου; τί μ' ἔκαμνε νὰ διατρέχω ἀπὸ τοῦ ἐνός εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τὸν μακρὸν πρόδρομον τοῦ πύργου, διὰ βημάτων ὅτε μὲν ἐσπευσμένων, ὅτε δὲ διακεκομμένων καὶ βραδέων, ὡς ἄνθρωπος παρακολουθῶν τῶν ἰδεῶν του τὸν ἀνώμαλον δρόμον;

## Ἡ ΕΝ ΚΟΡΣΙΚῆ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΠΟΙΚΙΑ

Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον φύλλον.

Z

ΝΕΟΙ ΔΙΩΝΕΣ

Αἱ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ τῶν γειτόνων των Κορσικανῶν διαμάχαι αὐταὶ ἐγένοντο γνωσταὶ ἀνά πᾶσαν τὴν Κορσικὴν, ὡς ἐκ τοῦ τελευταίου γεγονότος. Ἐγνώσθη δ' ἐπίσης ἡ σημαντικότης τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ τούτων ὠφέλεια πρὸς τὸ μέρος μετὰ τοῦ ὁποίου θὰ προσεκολλῶντο. Οἱ ἀρχηγοὶ λοιπὸν τῆς Κορσικανικῆς ἐπαναστάσεως ἐθεώρησαν ὡς μέγα συμφέρον των νὰ τοὺς ἀποσπάσουν ἀπὸ τοὺς Γενουησίους καὶ νὰ τοὺς προσλάβουν εἰς τὸ μέρος των. Πλὴν ὅμως οἱ Ἕλληνες ὑπῆρξαν πάντοτε κυβερνητικοί. Ἐφ' ὅσον ἡ Κορσικὴ διετέλει ὑπὸ τοὺς Γενουησίους, ἦσαν ἀφωσιωμένοι πρὸς αὐτούς· ὅταν δ' ἡ νῆσος αὕτη περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Γάλλων, οἱ Ἕλληνες ἐπίσης ἦσαν ἐκ τοῦ μέρους τῶν Γάλλων.

Μόνον δ' οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες τῶν Κερκυρῶν, πρὸς μεγάλην βλάβην των, δὲν εἶναι Κυβερνητικοί. Εἶναι Βοναπαρτικοί, ὡς καὶ οἱ ἐπιλοιποὶ τῶν Κορσικανῶν. Καὶ ὅμως, ὡς πληροφοροῦμαι, περισσότερα ἐπραξεν ὑπὲρ αὐτῶν ἡ σημερινὴ Δημοκρατία παρὰ ὅλοι οἱ Βοναπαρτικοὶ ἑμῶν. Βεβαίως οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες ἐξέκλιναν τῆς ὁδοῦ, τὴν ὁποίαν τοῖς διεχάρεξαν οἱ πατέρες των, ὅπως ἐπίσης ἤρχισαν νὰ ἐκκλίνουν καὶ τῶν ἱερῶν αἰσθημάτων τῶν ἀγνῶν ἐκείνων τέκνων τῆς Μάνης. Ἡδὴ τοῦτο εἶναι ἐν τῶν σημείων τοῦ ἀρχίσαντος ἐκφυλισμοῦ των. Προφανῶς οἱ πατέρες των ὑπῆρξαν φρονιμώτεροι τούτων.

Ἐπεμψαν δὲ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Κορσικανικῆς ἐπαναστάσεως ἐπιστολὴν εἰς τοὺς Ἕλληνας, διὰ τῆς ὁποίας τοὺς προσεκάλουν νὰ ὑποταχθῶν εἰς αὐτούς. Τὴν μετάφρασιν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης μεταφέρω ἐνταῦθα ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ παπᾶ-Νικολάου, ἔχουσαν ὡς ἐξῆς :

« Ἡμεῖς Ντὸν Λουίγγης Κιαφφῆρης καὶ Ντὸν Ἀνδρέας Κιακάλδης Γενεραλέοι τοῦ νησίου τῆς Κόρσιγας πρὸς τοὺς Κάπους καὶ Ἐπιτρόπους τοῦ γένους τῶν Γραικῶν, ὁποῦ κατοικοῦν εἰς τὴν Παόμια, σὰς προστάομε μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ἐξουσίας μας, καθὼς λάβετε τὸ παρὸν μας, νὰ μὴν γένη ἀλλέως, μόνον νὰ εὐχαριστηθῆτε νὰ βάλετε μετάνοιαν καὶ νὰ γίνετε τὸ ἓνα μετ' ἑμᾶς, διότι καὶ ἐσεῖς Κόρσοι εἰστέν καὶ εἶναι πρέπον νὰ στέκεστε καὶ ἐσεῖς εἰς ὅλα ἐκεῖνα, ὁποῦ ὀρίζομε καὶ προστά-

Καὶ τί ἄλλο ἢ αἱ ἀποκαλύψεις τοῦ Γιαννινοῦ; ὅστις πρὸ μικροῦ μόλις εἶχε κατέλθῃ τὴν κλιμακὰ τοῦ πύργου.

Ἀπὸ τῶν διακεκομμένων καὶ ἀνησύχων λόγων του, καθ' ἣν ὄραν ἀφηγοῦμεν αὐτῷ τὰ κατὰ τὴν συνάντησιν τῶν Ἀθιγγάνων, ἀπὸ τῆς παραδόξου ἀρνήσεως, ὅτε εἶπον αὐτῷ νὰ δώσῃ ἄρτον εἰς τὴν ἐπαιτοῦσαν κόρην, ἀπὸ τοῦ τρόπου ἔτι καθ' ὃν προσῆλθεν ἵνα μοὶ ἀναγγεῖλῃ τὴν κοινὴν γνώμην τοῦ χωρίου περὶ τῆς διαγωγῆς μου, ὑπεκφεύγων τὰς ἐρωτήσεις μου, εἰκάζον ὅτι δὲν ἦτο ξένος ὁ χωρικός οὗτος πρὸς τὴν γαλανόφθαλμον καὶ μελαγχρινὴν ἀθιγγανίδα.

Ἡ περιεργία μου ἐξήφθη τόσον, ὥστε ἠθέλησα ἀδιακρίτως νὰ εἰσδύσω εἰς τὸ ὑποτιθέμενον μυστικόν. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἔπρεπεν ὁ χωρικός ν' ἀνοιξῇ τὸ στόμα. Αἱ ἐπίμονοι ἐρωτήσεις μου ἦσαν ἀνωφελεῖς καὶ δὲν θὰ ἐπετύγχανον τοῦ σκοποῦ, ἀνευ τῆς συνδρομῆς τοῦ δραστηκωτάτου μωσχάτου οἴνου τοῦ Ξηροχωρίου. Μετὰ τὸ τρίτον ποτήριον ἡ γλώσσα τοῦ Γιαννινοῦ ἐλύθη. Ἐζήτησε πρῶτον νὰ ὑποσχεθῶ ἀπόλυτον ἐχεμυθίαν ἐφ' ὅσον τὰ πράγματα ἦσαν ἔτι περιπεπλεγμένα, προσέβλεψε περὶ αὐτὸν μετὰ δυσπιστίας τὰς κλειστάς θύρας καὶ ἤρξατο εἶτα ἀφηγοῦμενος.

Καὶ ἡ ἀπροσδόκητος ἐκείνη ἀφήγησις, ἣν καθίστων ζωηροτέραν ἢ γραφικωτάτη γλώσσα τοῦ ἀγρότου καὶ οἱ συναφεῖς μορφασμοὶ καὶ αἱ χειρονομίαι, ἐξετύλιξε πρὸ τῶν τεθαμβωμένων ὁμμάτων μου σκηνὰς τοῦ βίου τοῦ ἀγροῦ καὶ τοῦ δάσους, τῆς γεωργικῆς καὶ τῆς ποιμενικῆς διαίτης, αἷτινες μοὶ ἔφερον οὐχὶ ἀπαξ τὸ μειδίημα εἰς τὰ χεῖλη, τὸ δάκρυ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς.

Ἀδύνατον ν' ἀναγράψω τὴν ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ἀγρότου ἀφήγησιν. Θὰ ἦτο ἀσαφής, ἀνεπαρκής, καθὼ προῦποθέτοισα ἀκροατὴν γνώστην τῶν τόπων τῶν προσώπων καὶ τῶν καθόλου ἀγροτικῶν ἠθῶν. Ἄλλως ἢ ἀφήγησις τοῦ Γιαννινοῦ ἦτο ἀτελής τῶν συμβάντων ἐξιστόρησις, συνεπληρώθη δ' εὐθὺς τὰς ἐπομένας ἡμέρας ὑπὸ τῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων.

Ἀνάγκη λοιπὸν ν' ἀναπαραστήσω ἐγὼ τὸ κατὰ δύναμιν τὰς σκηνὰς ταύτας, συμπληρῶν τὰ ἐν τῇ ἀφηγήσει τοῦ ἀγρότου κενὰ δι' ἀπκραιτῆτων περιγραφῶν καὶ ἄλλων ἀναγκαίων διασαφῆσεων ἐξ ἰδίας μελέτης καὶ ἐρεύνης εἰλημμένων, νὰ προβῶ δὲ καὶ πέρα τῆς ἀφηγήσεως ταύτης, ὅπως θέσω, ἐκ τῆς πραγματικότητος δανειζόμενος, τὸ μοιραῖον τέλος τοῦ ἀγροτικού τούτου δράματος...

[Ἔπεται συνέχεια]

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

ζομε διά συμφέρον τῆς πατρίδος μας. Εἶδὲ καὶ ἐσεῖς βουλευθῆτε νὰ κάμετε ἀλλέως, εἶναι χρέος μας νὰ κάμωμε νὰ γνωρίστε τὴν ὀργὴν καὶ θυμὸν μας. Θέλωμε σὰς δώσει τόσον πόλεμον καὶ νὰ χαλάσωμε ἀπὸ θεμελίου τὴν χώραν σας, ὅπου νὰ μὴ φαίνεται ποτὲς σημάδι ἀπ' αὐτήν. Θέλετε ἐτι εὐχαριστήθῃ νὰ δώσετε εἰκοσι ἄσπρα κάθε σπίτι τῶν ἀρχόντων ὅπου πρὸς ἐσᾶς πεύγομε, τὰ ὅποια μᾶς χρειάζονται διὰ τοὺς στρατιώτας ὅπου ἔχομε εἰς ταῖς πόρταις μας διὰ φύλαξίν μας. Ἀκόμη σὰς προστάζομε νὰ δώσετε ἑκατὸν ντουφέκια καὶ νὰ ἦναι διαλεκτά, μὲ μπαροῦτι καὶ βόλια, διότι ἔχομε μεγάλην χρείαν. Καὶ σὰς ἐπιτιμοῦμε νὰ μὴ συνομιλᾶτε μὲ τοὺς Γενοβέζους, μόνον νὰ διώξετε τὸν κριτὴν σας καὶ στέκατε ἔτοιμοι νὰ μᾶς σημειώνετε κάθε πρᾶγμα ὅπου θέλετε μάθει διὰ ἐμᾶς, διότι εἰστεν κοντὰ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ βλέπετε τὰ ξύλα ὅπου περνοδιαβαίνουν. Τέλος δὲ πάντων, ὀρίζομε νὰ κάμετε ἕναν κολονέλον, τὸν πλέον ἄξιον, καὶ τοὺς ἄλλους ὀφθαλμοὺς κατὰ τὴν ποσότητα, καθὼς ὠρίσαμε καὶ ἔγινε καὶ εἰς τὰ ἄλλα χωρία τοῦ νησίου. Κυβερνᾶτε καλά, καὶ οἱ μικροὶ ἄς ὑποτάζονται εἰς τοὺς μεγάλους. Στέκατε ἔτοιμοι νὰ δράμετε πάραυτα, ἂν σὰς προσκαλέσωμε εἰς βοήθειαν. Τοῦ δὲ λοιποῦ ὑγιαίνετε.»

Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἔφερον εἰς τοὺς Ἑλληνας ἀξιωματικοὶ τινες τῆς Κορσικανικῆς ἐπαναστάσεως, οἵτινες μὲ παντοίας ὑποσχέσεις προσεπάθουν νὰ τοὺς καταπείσουν. Ἐν τούτοις, οἱ Ἕλληνες ἔμειναν ἀκαμπτοι.

Εὐθύς δὲ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν ἀξιωματικῶν τούτων, οἱ Ἕλληνες ἐπεμψαν ἀνθρώπους εἰς Βαστίαν ἵνα ἐκθέσωσι καταλεπτῶς τὰ καθέκαστα εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς γενονησιακῆς Κυβερνήσεως. Διοικητῆς μὲν τῆς Βαστίας, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἦτο ὁ Ἰωάννης Φραγκίσκος Γρουπάλος, γενικὸς δ' ἀρχιστράτηγος ὁ Κάμιλλος Δόριος.

Ἀμέσως δ' ὁ Δόριος ἔγραψεν εἰς τὸν διοικητὴν τοῦ Αἰακκίου νὰ εἰσπράξῃ ἐκεῖ οἰκίας, ἐν ταῖς ὁποῖαις νὰ κατοικήσῃ τὰ ἑλληνικὰ γυναικόπαιδα, καὶ νὰ πέμψῃ πλοῖα εἰς τὸν λιμένα τῆς Παομίας, τὰ ὅποια νὰ παραλάβουν ἐκεῖθεν τὰ γυναικόπαιδα ταῦτα. Ἡ ἐντολὴ δ' αὕτη ἐξετελέσθη εὐθύς, ὥστε, ἐντὸς ἡμερῶν τινῶν, ὅλα τὰ ἑλληνικὰ γυναικόπαιδα μετὰ τῶν κυριωτέρων οἰκιακῶν κειμηλίων μετηνέχθησαν εἰς Αἰάκκιον. Ἐμείναν δ' ἐν Παομίᾳ οἱ ἐκλεκτότεροι τῶν Ἑλλήνων, ἐνενήκοντα τὸν ἀριθμὸν, ἐπιφορτισμένοι νὰ φυλάξουν τὴν χώραν καὶ τὰ ἐσπαρμένα χωράφια.

Ἡ εἰδησις αὕτη ἐφθασεν εἰς τὰ ὦτα τῶν ἐπαναστατῶν, οἵτινες ὠρίστησαν ἐξόντως τῆς ἑλληνικῆς ταύτης γενεᾶς. Διέταξαν δὲ ἵνα στρατιωτικαὶ δυνάμεις φθάσωσι πανταχόθεν. Ἡμέρα τῆς ἐπιθέσεως ὠρίσθη ἡ 24 Ἀπριλίου τοῦ 1731. Γενικὸς δ' ἀρχιστράτηγος τῆς ἐκστρατείας ταύτης ὠρίσθη ὁ Φραγκίσκος Μπατίνος ἀπὸ τὴν Ἐβίζαν.

Οἱ ἐν Παομίᾳ ἐνενήκοντα Ἕλληνες, μαθόντες ταῦτα ἔκριναν, καλὸν νὰ ὑπάγουν εἰς τὸν πύργον τῆς Μίνιας καὶ ἐκεῖ ν' ἀναμένουν τὸν ἐχθρόν. Εἶναι δὲ ἡ Μίνια πύργος Γενονησιακός, κτισμένος ἐπὶ γλώσσης γῆς, βαθέως ἐξεχούσης εἰς τὴν θάλασσαν καὶ πρὸς δυσμὰς τῶν Καρυῶν κειμένης, μιᾶς δὲ περιπού ὥρας ἀπὸ τῆς Παομίας ἀπεχούσης. Πράγματι δὲ, μετενεγκόντες ἐκεῖ ὅλα τὰ ζῶα τῶν, ὠχύρωσαν προχειρῶς μὲν, ἀλλ' ἀσφαλῶς, τὸν πύργον τοῦτον, καὶ ἐκεῖ ἐγκλεισθέντες ἀνέμενον ἡσυχῶς τὸν ἐχθρόν. Μετέβησαν δ' ἐκεῖ τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Τριτην, εἰς ταῖς δεκατρεῖς τοῦ Ἀπριλίου μηνός, παλαίου.

Ἡ τελευταία αὕτη φράσις εἶναι τοῦ παπα-Νικολάου. Εἰκάζω δ' ἐκ ταύτης ὅτι οἱ Ἕλληνες οὗτοι, μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἴσως δὲ καὶ βραδύτερον ἀκόμη, διετήρουν τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον, ὅπερ καὶ μέχρι σήμερον ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Ῥωσίᾳ. Τὴν σήμερον ἔχουσι τὸ νέον, ἦτοι τὸ Γρηγοριανόν.

Μόλις οἱ Ἕλληνες οὗτοι παρεσκευάσθησαν εἰς τὸν πύργον τῆς Μίνιας καὶ ὁ ἐχθρὸς παρουσιάσθη πρὸ τῆς Παομίας. Ὀλίγον δὲ ἔλειψε νὰ συλληφθῶσι τέσσαρες Ἕλληνες ἐν τῷ χωρίῳ, οἵτινες ἔμεναν ἐκεῖ δι' ἰδιαιτέρας ἐργασίας. Οἱ Κορσικανοὶ φθάσαντες ἐν Παομίᾳ, ἀφοῦ διήρπασαν τὰς οἰκίας, τὴν ἐπαύριον πρῶτ' ἔδραμον κατὰ τῶν εἰς Μίνιαν καταφυγόντων Ἑλλήνων. Ἦσαν δ' ἐν ὄλῳ περὶ τὰς πέντε χιλιάδας πλῆθος λαοῦ ἐνόπλου καὶ μὴ. Μετὰ δὲ τὰς συνήεις πρεσβείας, οἱ Κορσικανοὶ ἤρχισαν νὰ πυροβολῶσι τοὺς Ἕλληνας. Οἱ Ἕλληνες ἡμύοντο καρτερῶς, ἡ δὲ μάχη διήρκεσε πεισματώδης μέχρι βαθείας νυκτός.

Τὴν ἐπαύριον, ἡμέραν τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Πέμπτης, ἡ μάχη ἐπανελήθη μετὰ περισσοτέρας λύσεως. Ἐν τούτοις οἱ Ἕλληνες ἦσαν σχεδὸν ἀπρόσβλητοι. Πανταχόθεν εἶχον ὡς προπύργιον τὴν θάλασσαν· ἐκ δὲ τοῦ μέρους τῆς στερεᾶς, δὲν τοῖς ἔμενε νὰ ὑπερασπίσῃ, εἰμὴ τὸν στενὸν λαϊμὸν τῆς γῆς, ὅστις ἐνόησε τὸν πύργον τῆς Μίνιας μὲ τὴν ξηρὰν. Κρυμμένοι δ' ὀπισθεν χαρακωμάτων ἐφόρευον, χωρὶς νὰ ἐκτιθενται εἰς κίνδυνον. Ἡ ἀπώλεια τῶν ἐχθρῶν ὑπῆρξε σημαντικὴ, οἵτινες τὰ μὲν πτώματα ἔριπτον εἰς τὴν θάλασσαν, τοὺς δὲ πληγωμένους μετέφερον εἰς διάφορα χωρία. Τοῦτο δὲ παρετηρήθη ἀπὸ τέσσαρας Ἕλληνας, οἵτινες ἀνεχώρησαν ἐξ Αἰακκίου ἵνα ἔλθωσιν εἰς βοήθειαν τῶν ἐν Μίνιᾳ ἀδελφῶν τῶν καὶ οἵτινες, μὴ δυνάμενοι νὰ πλησιάσωσιν, ὡς ἐκ τοῦ πλήθους τοῦ ἐχθροῦ, ἐγένοντο θεαταὶ τῆς μάχης ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, κρυμμένοι ἐπὶ τινος ὑψηλοῦ βράχου.

Οἱ ἐν Αἰακκίῳ, μαθόντες τὰ συμβαίνοντα, ἔκλειον καὶ ὠδύροντο ἐπὶ τῇ ἀναποφεύκτῳ ἀ-

πωλείᾳ τῶν ἐνενήκοντα τούτων συγγενῶν τῶν. Μόνον διὰ θαλάσσης ἠδύναντο νὰ τοὺς βοηθήσουν, ἀλλ' ἡ θάλασσα, κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, ἦτο ἐξηγριωμένη ἐκ τῆς κακοκαιρίας. Πρὶν ἢ ἀρχίσῃ ἡδὴ ἡ μάχη, δύο Ἕλληνες, ὁ Μιχαὴλ Γουελάκης, ἀνὴρ ἀκμαίας ἡλικίας καὶ ὁ Θωμᾶς Γιουζεπάκης, παιδίον δεκατεσσάρων ἐτῶν, ὑπῆγαν εἰς τὴν Παομίαν διὰ νὰ εὔρωσι τοὺς ἐκεῖ συγγενεῖς τῶν. Συλληφθέντες ὅμως ὑπὸ τῶν Κορσικανῶν, ἐκρατήθησαν ὡς αἰχμάλωτοι.

Ταῖς ἡμέραις ταύταις εἶχε φθάσει ἐκ Γενοῦης ὁ Κόντες Γεντίλες μὲ πολεμικὸν πλοῖον εἰς Κάλβι. Ὁ Διοικητῆς δὲ τοῦ Αἰακκίου μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἠθέλησεν νὰ τῷ ἀναγγεῖλον τὸν κίνδυνον τῶν ἐν Μίνιᾳ Ἑλλήνων. Ὅκτῳ Γενοῦησιοι μετὰ δύο Ἑλλήνων ἀνέλαβον τὸ εἰς Κάλβι ἐπικίνδυνον τοῦτο ταξειδίον διὰ τινος πλοιαρίου. Ὅτε δὲ τὸ πλοιαρίον τοῦτο ἐφθασεν ἀπέναντι τῆς Μίνιας, ἠθέλησε νὰ πλησιάσῃ ἐκεῖ ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη. Μὲ δύο δὲ πυροβολισμοὺς μόνον ἀνήγγειλε τὴν ἐκείθεν διάβασίν του καὶ ἀπῆλθεν εἰς Κάλβι.

Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς Μεγάλης Πέμπτης καὶ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς οἱ Ἕλληνες τῆς Μίνιας ἐξηκολούθησαν ν' ἀποκρούωσιν ἐπιτυχῶς καὶ γενναίως τὰς ἐπανειλημμένας ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ. Ἐφόρευσαν πολλοὺς Κορσικανούς· ἐξ αὐτῶν δ' οὐδὲ εἰς ἐπληγώθη. Ἡ μάχη καὶ πάλιν διήρκεσε μέχρι βαθείας νυκτός.

Τὴν ἐπαύριον, ἡμέραν τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, οἱ Κορσικανοὶ ἀπεφάσισαν νὰ κάμουν γενικὴν καὶ ἀπελπιστικὴν ἐφοδὸν οὕτως, ὥστε, ἢ νὰ χαθοῦν ὅλοι, ἢ νὰ σώσουν τὴν τιμὴν καὶ ὑπόληψίν των. Ἡ δυσαναλογία τῶν δύο στρατοπέδων ἦτο ἐκπληκτικὴ: Πέντε χιλιάδες ὀπλοφόρων καὶ ροπαλοφόρων ἐναντίον ἐνενήκοντα μόνον πολεμιστῶν. Ἦτο δὲ ἐντροπὴ καὶ ἀτιμία τὸ τοσοῦτον πλῆθος τῶν ὑπερηφάνων Κορσικανῶν νὰ ὀπισθοχωρήσῃ ἐνώπιον τῶν ὀλίγων τούτων Ἑλλήνων.

Ἀπεφασίσθη λοιπὸν τὴν νύκτα ἐκείνην τεσσαράκοντα Κορσικανοὶ νὰ ὑπάγουν νὰ καταλάβουν τὴν πηγὴν τοῦ ὕδατος, ἐξ ἧς ὕδρευόντο οἱ Ἕλληνες, καὶ ἄλλοι τινὲς νὰ κατορθώσωσιν νὰ καταλάβουν τὰ πλάγια τῶν Ἑλλήνων. Τὰ πάντα ἐγένοντο ἐν τάξει. Ὅτε δὲ, πρὸς τὰ ἐξημερόματα, οἱ Κορσικανοὶ ἤνοιξαν τὸ πῦρ, οἱ Ἕλληνες πρὸς στιγμὴν ἐθροβήθησαν. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀπελπισθῶσιν ἐδοκίμασαν ν' ἀποκρούσωσιν φρονίμως καὶ τὸν ἔσχατον τοῦτον κίνδυνον. Περὶ τοὺς δεκαπέντε ἔδραμον κατὰ τῶν καταλαβόντων τὴν πηγὴν τοῦ ὕδατος, καὶ ἄλλοι τόσοι κατὰ τῶν καταλαβόντων τὰ πλάγια· οἱ δὲ ἐπίλοιποι ἐφύλαττον τὰ προχώματα. Οἱ τριάκοντα οὗτοι, πλησιάσαντες ἐκ τοῦ συνεγγυς τὸν ἐχθρόν, ἐδέησε πλέον νὰ ἔλθωσιν εἰς χεῖρας μετ'

αὐτοῦ. Ἐπάλαιον, ἐγρονθοκοποῦντο, ἐδάκνοντο. Ἡ μάχη αὕτη, ἐκ μάχης ὀπλοφόρων πολεμιστῶν, κατήντησεν ἐπὶ τέλους μάχη κυνῶν. . . . Κατάρθωσαν δ' ἐπὶ τέλους οἱ Ἕλληνες νὰ βέψωσι τοὺς ἐχθροὺς τῶν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ ἀπελπισία πολλάκις προσθέτει ἀνδρείαν: Ὅταν οἱ τριάκοντα οὗτοι ἠνώθησαν καὶ πάλιν σῶσι καὶ ἀβλαβεῖς μετὰ τῶν ἐπιλοίπων Ἑλλήνων, τότε ὅλοι ὁμοῦ ἔλαβον ἐπιθετικὴν θέσιν κατὰ τῶν Κορσικανῶν. Ἐξεληθόντες δὲ τῶν χαρακωμάτων, ἐπέπεσον λυσσαλέοι κατὰ τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες ἡδὴ ἀπνησθημένοι, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. . . . Τὸ μετὰ ταῦτα ὑπῆρξε κυνήγιον: Οἱ Κορσικανοὶ ἔφευγον καὶ οἱ Ἕλληνες ἐπυροβόλου. Τὴν στιγμὴν δὲ ταύτην οἱ Κορσικανοὶ, ἐκ τῆς μεγάλης ὀργῆς τῶν, ἐφόρευσαν ἀνάνδρως τοὺς δύο αἰχμαλώτους Ἕλληνας.

Οἱ Ἕλληνες, ἐκδιώξαντες τοὺς ἐχθροὺς τῶν μέχρις ἀποστάσεως περιπού τεσσάρων μιλίων, κατόπι ἐπέστρεψαν εἰς τὸν πύργον τῶν. «Οἱ δὲ ἱερεῖς, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ παπα-Νικολάου, ἔβαλαν καὶ ἐσύναξαν ὅλα τὰ σώματα, ὅπου ἦσαν ἐκεῖθι κοντὰ καὶ, ψάλλοντάς των τὴν Νεκρώσιμον Ἀκολουθίαν, κοινῶς ἐνταφίασαν αὐτὰ εἰς τὸν ἴδιον τόπον. . . . καὶ τὸ πρῶτ' ἐσηκώθησαν οἱ ἱερεῖς καὶ ἔψαλαν τὴν Ἀναστάσιμον Ἀκολουθίαν.»

Ἐκ τούτων εἰκάζω ὅτι ἐν τῷ πύργῳ τῆς Μίνιας, μετὰ τῶν ἐνενήκοντα, συγκατηριθμοῦντο καὶ τινες κληρικοὶ. Παράδειγμα ὅπως ἑλληνικόν. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ Ἕλληνες κληρικοὶ καὶ ἐν καιρῷ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821· ἐντὸς μὲν τῆς Ἐκκλησίας ἦσαν ἱερεῖς, ὑμνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν Θεόν, ἐκτὸς ὅμως τῆς Ἐκκλησίας ἦσαν Ἕλληνες· ἐπαξίως καὶ ἐντίμως κρατοῦντες τὸ ὄπλον, ἐπολέμου γενναίως τὸν ἐχθρόν τῆς θρησκείας των.

## H'

## ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΩΝ ΕΝΕΝΗΚΟΝΤΑ ΕΛΛΗΝΩΝ

## ΕΙΣ ΑΙΑΚΚΙΟΝ.

Οἱ Ἕλληνες οὗτοι, εὐθύς ἅμα πρὸς στιγμὴν ἀπηλλάγησαν τοῦ ἐχθροῦ τῶν, ἐσκέφθησαν πλέον νὰ εἰσέλθωσιν εἰς Αἰάκκιον. Ἐπρεπε δὲ ταχέως νὰ πράξωσι τοῦτο, διότι καὶ τὰ τρόφιμά των ἤρχισαν ἡδὴ νὰ ἐκλείπωσιν, ἀλλὰ καὶ διότι ἐφοβούντο νέαν ἐπίθεσιν. Τὸ εὐκολώτερον καὶ ἀσφαλέστερον ἦτο νὰ εἰσέλθωσι διὰ θαλάσσης, ἀλλὰ πλοῖα δὲν εἶχον. Καὶ ὅμως τὸ διὰ ξηρᾶς ταξειδίον, διὰ μέσου χώρας οὕτως ἐχθρικῶς διακειμένης, ἦτο λίαν ἐπικίνδυνον. Ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ μείνουν ἐν Μίνιᾳ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἦτο ἐπίσης ἐπικίνδυνον. Ἐκ τῶν δύο λοιπῶν τούτων κακῶν ὡς μὴ χεῖρον ἐθεώρησαν τὸ νὰ ὑπάγουν διὰ ξηρᾶς εἰς Αἰάκκιον. Ἀφήσαντες

δὲ εἴκοσιν ἐξ αὐτῶν διὰ φύλαξιν εἰς τὸν πύργον τῆς Μίνιας, οἱ ἐπίλοιποι, λαβόντες τὰ ὄπλα των, ἐκίνησαν, διὰ μέσου τῶν ἀγρῶν, διὰ τὸ Διάκκιον. Ἐν τούτοις καθ' ὅδον δὲν ἀπήντησαν οὐδεμίαν ἀντίστασιν.

Ἐν Διακκίῳ, σχεδὸν ὅλη ἡ πόλις ἦτο συγκεκινημένη διὰ τὴν ἀδικὸν ἐπίθεσιν τῶν Κορσιανῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Μίνιας. Ὅλοι ἠύχοντο ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, καὶ οὐδεὶς ἠλπίζε περὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν. Ἡδὴ δὲ τὰ ἐν Διακκίῳ γυναικόπαιδα τῶν Ἑλλήνων ἤρχισαν νὰ πενηθορῶσιν. Θλιψίς, στενοχωρία καὶ ἀπελπισία! Τοιαύτη ἦτο ἡ ψυχικὴ διάθεσις τῶν προσφύγων τούτων, ὅποτε, ἀπροσδοκῆτως, πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ Διακκίου ἐφάνησαν οἱ ἐκ Μίνιας ἐρχόμενοι Ἕλληνες. . . . Τὸ αἶσθημα τῆς χαρᾶς των εἶναι ἀνεκδιήγητον, καθόσον μάλιστα καὶ αἱ ἀρχαὶ τοῦ Διακκίου τοὺς ὑπεδέχθησαν μετὰ μεγάλων στρατιωτικῶν τιμῶν.

Τὴν περιγραφὴν τοῦ ἐπικινδύου τούτου ταξιδίου μεταφέρει ἐνταῦθα, χάριν περιεργείας, ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ παπᾶ-Νικολάου, τοῦ ὁποίου μόνον τὴν ὀρθογραφίαν διορθῶν. Ἡ σύνταξις δὲ καὶ τὸ λεκτικὸν ἀφέθησαν ὡς ἔχουσιν ἐν τῷ χειρογράφῳ. Λέγει δέ:

«Καὶ ὡσὰν ἐταίριασαν τὰ πάντα, ἐσηκώθησαν καὶ ἐμίσεισαν διὰ τὸ Ἀγιάτζο. Καὶ τίς νὰ διηγηθῆ τὸ φευγιὸν ὅπου ἔκαμναν οἱ Κόρσοι τῶν χωριῶν ὄντες τοὺς εἶδαν καὶ ἐπενοῦσαν μέσα ταῖς χώραις των τουφεκίζοντας καὶ φωνάζοντες μὲ μεγάλην χαρὰν: «Νὰ ζήσῃ ὁ πολυχρονεμένος μας πρίγκηπες!» Καὶ νὰ περάσουν ἀφόβως σαράντα μίλια! Ὅλοι ἄφιναν ταῖς χώραις των καὶ ἐπιαναν τοὺς λόγγους, φοβούμενοι μὴν τοὺς κουρσεύσουν. Ἀλλὰ αὐτοὶ δὲν ἐγύρευαν τιναν, μόνον ἐπέρνουν τὸν δρόμον τους καὶ, ἐπ' ἀληθείας, ἂν εἶχαν θέλει, ἠμπόρουν νὰν τοὺς γδύσουν καὶ νὰν τοὺς ἀφανίσουν ὅλους ἐκεῖθι ὅπου ἐπέρνουν. Καὶ τὸ πλεόν ὅπου ἐθαύμασαν ὄλοι, καὶ μάλιστα οἱ τῆς Γαληνοτάτης Πολιτείας, ἦτον αὐτὸ τὸ πέρασμα ὅπου ἔκαμναν μὲ τόσην κουτουρίαν, σαράντα μίλια δλόμεσα ταῖς χώραις των ἐχθρῶν, καὶ νὰ μὴν φοβηθοῦν ποσῶς διὰ τὸν θάνατόν τους. Ἀμὴ οἱ Κόρσοι τοὺς ἦτον μεγάλο θέλημα νὰ μὴν τοὺς γυρεῦγουν, καὶ ἐφευγαν ὄλοι ἀπὸ ταῖς χώραις, οἱ ἄνδρες καὶ ἡ γυναῖκες, ὅσοι ἠμπόρουν, οἱ δὲ ἀνήμποροι ἀγνάντευαν ἀπὸ τὰ παραθύρια καὶ πόρταις των καὶ ἔκραζαν δυνατὰ:

— «Νὰ ζοῦν οἱ Ῥωμαῖοι οἱ ἀνδρειωμένοι ὅπου ἀδίκως ἐγύρευσαν νὰ τοὺς φονεύσουν, ἀλλὰ ὁ Θεὸς τοὺς ἐβοήθησεν.»

Καὶ οἱ Ῥωμαῖοι γελῶντας τοὺς ἀποκρίνοντα:

— «Ἄ! ἀναθεματισμένη φυλὴ καὶ διεστραμμένη, ὡσὰν δὲν ἐδυνάθητε νὰ μᾶς ἔξολοθρεῖσετε, τῶρα ὅπου ἐζήσαμε, μᾶς εὐχέστε. Ἀλλὰ ἀκαρ-

τερεῖτέ μας γλήγορα νὰ ἐρθοῦμε ἐδῶθεν νὰ σᾶς καύσωμε καὶ νὰ σᾶς ἀφανίσωμε!»

«Καὶ τόσος φόβος τοὺς ἔμεινεν ὅπου, ὅποτε ἓνας ἤθελε νὰ βλασφημῆσῃ τὸν ἄλλον, ἄλλην βλασφημίαν δὲν τοῦ ἐδίδεν, μόνον τοῦ ἔλεγεν: Ὁ Θεὸς νὰ σὲ ρίξῃ ἔς τὰ χέρια τῶν Γραικῶν καὶ δικαιοσύνην! καὶ αὐτὸ πράθει μέχρι τὴν σήμερον. Ὅμως, ὡσὰν ἐσίμωσαν εἰς τὸ Ἀγιάτζο, δὲν ἔλειψαν ἄνθρωποι νὰ πᾶσι τὰ μαντάτα πῶς ἔσωσαν οἱ Ῥωμαῖοι ὅπου τοὺς κρατοῦσαν ὄλο διὰ χαυμένους. Καὶ τί νὰ εἰπῶ διὰ τὴν χαρὰν ὅπου ἔκαμε ὄλο τὸ κάστρο, ὡσὰν ἄκουσαν τοὺς Ῥωμαῖους ὅπου ἐπρόβαλαν κρούοντας ντουφεκίαις ἀμετρικὴς διὰ χαρὰν τῆς νίκης καὶ χαίρετις τοῦ κάστρου; Ὅλοι ἐβόησαν, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, καὶ τοὺς προὔπανθησαν μὲ ἄπειρον χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν, τὸ δὲ κάστρον ἐκείστον ὄλον καὶ ἐσεῖστον ἀπὸ ταῖς λουμπάρδαις ὅπου ἔρρικτεν διὰ τιμὴ τῶν Ῥωμαίων καὶ σύγχυσιν τῶν ἐχθρῶν. Καὶ φθάσαντες ὄλοι μὲ ὑγείαν εἰς τὸ Ἀγιάτζο, ἔλαβαν ἀνάπαυσιν διὰ μερικαῖς ἡμέραις.»

Τὴν ἐπαύριον δ' ἔφθασεν εἰς Μίνιαν καὶ ὁ Κόντε Γεντίλες μὲ τὸ πολεμικὸν πλοῖον, ὁ ὁποῖος, παραλαβὼν τοὺς ἐπιλοίπους τῶν Ἑλλήνων μὲ τὰ πράγματά των καὶ μὲ τοὺς ἐπτά αἰχμαλώτους των, τοὺς ἔφερον εἰς Αἰάκκιον. Οὕτω δέ, περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου τοῦ 1731, ὄλοι οἱ Ἕλληνες εὐρέθησαν, σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, ἐν Διακκίῳ.

Ἐκ τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων τοῦ Δημαρχείου τῶν Καρυῶν ἔχω τὰς ἐξῆς πληροφορίας: Τῷ 1731, ἐνεγράφησαν ἐν τῷ Βιβλίῳ τῶν ἀπεθαιμένων ἔνδεκα μόνον θάνατοι, μηδεμίαν σχέσιν ἔχοντες μὲ τὸν πόλεμον. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος τῶν θανάτων, σχετικῶς, εἶναι μικρότερος ἄλλων ἐτῶν. Ὁ πρῶτος δ' ἐνταφιασμὸς ἐν Διακκίῳ, κατὰ τὸ ἴδιον Βιβλίον τῶν ἀπεθαιμένων, σελ. 29, εἶναι ὁ ἐξῆς: «Χιλίους επτακοσίους τρηνανταενας μαῖου κοση ενεα επερασε εις την αλη ζοει θεοδορα γηνεκα του παναγηοτη μακροδακει δυναμομαινη και τα αγγα μισητηρη και την αλη ειμαιρα εθαπη εις την ενορηαν του τομου ταγηατζου απο εμαινα τον παπαγηανη στεφανοπολο.» Ὁ παπᾶ-Γιάννης οὗτος γράφει χωρὶς τόνους καὶ πνεύματα, ἀλλὰ καὶ λίαν ἀνορθογράφως. Ὑπῆρξα ὁπαδός του, χωρὶς νὰ τὸ εἰξεύρω<sup>1)</sup>. — Τῷ 1731 οὐδεὶς

(1). Σ. τ. Ἐστίας. Ὡς γνωστὸν ὁ κ. Φαρδῦς εἶνε ὁπαδὸς συστήματος νέου ἐν τῇ γραφῇ, τούτεστι τοῦ ἀτόνου καὶ ἀπνευματιστοῦ τῶν λέξεων. Κατ' ἀπαίτησιν τῆς Διευθύνσεως τῆς Ἐστίας, ὁ κ. Φαρδῦς ἀπεδέχθη ἵνα ὁ τρόπος οὗτος τῆς γραφῆς μὴ ἐφαρμοσθῇ ἐν τῇ δημοσιεύσει τῆς παρούσης πραγματείας του, ἥτις οὕτω δημοσιεύεται μετὰ τόνων καὶ πνευμάτων, κατὰ τὸ κοινῶς παραδεχόμενον σήμερον σύστημα.

γάμος κατεγράφη ἐν τῷ Βιβλίῳ τῶν ὑπαρδρεμένων.

(Ἔπεται συνέχεια)

N. B. ΦΑΡΔΥΣ

## Η ΕΛΛΑΣ ΕΝ ΤΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΙ ΕΚΘΕΣΕΙ ΤΟΥ 1878

Σπουδαίως ἤρξατο κατ' αὐτὰς ἀνακινούμενον τὸ ζήτημα τῆς Ὀλυμπιακῆς ἐκθέσεως. Ἡ κυβερνησις ἀξιεπαίνως μεριμνῶσα ἐννοεῖ νὰ παράσχῃ ἀμείριστον τὴν τε ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν αὐτῆς ὑποστήριξιν ὑπὲρ ἐπιτυχίας τοῦ ἐθνικοῦ ἔργου, τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ἐν Ἀθήναις τελεσθησομένην ἐκθεσιν θέλει ἀνοίξῃ τὰς πύλας αὐτῆς ἢ μεγάλην παγκόσμιος τῶν Παρισίων, ἐκ τῆς ἐπιτυχίας δὲ τῆς ἐνταῦθα οἰκογενειακῆς οὕτως εἰπεῖν ἐκθέσεως ἐξήρηται κατὰ μέγα μέρος καὶ ἡ εὐπρόσωπος ἐν Παρισίῳ παράστασις τῆς Ἑλλάδος. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ δὲν κρίνομεν ἄσκοπον νὰ παράσχωμεν τοῖς ἀναγνώσταις τῆς Ἐστίας ἀπάνθισμα τῶν περὶ Ἑλλάδος κρίσεων τῆς διεθνούς ἐπιτροπῆς κατὰ τὴν τελευταίαν τῶν Παρισίων ἐκθεσιν. Αἱ κρίσεις αὗται συνετάχθησαν καὶ συνειμῆθησαν μετὰ τῶν περὶ τῶν λοιπῶν κρατῶν κρίσεων ἐν ὀγκωδιστάτῳ συγγράμματι 200 καὶ ἐπέκεινα τόμων. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἀπόκτησις τοιοῦτου συγγράμματος εἶνε βεβαίως δυσχερῆς, μὲγαλως δ' ἀφ' ἑτέρου ἐνδιαφέρει πάντας νὰ γινώσκωσιν ὁποῖαν ἡ Ἑλλὰς παρέσχεν ἑαυτῆς εἰκόνα κατὰ τὸν διεθνή [ἐκείνον συναγωνισμὸν, νομίζομεν ὅτι χρησιμωτάτην ἐργασίαν ἐπιχειροῦμεν διὰ τῆς προκειμένης δημοσιεύσεως.

**Δημητριακοὶ καρποί.** Ἡ Ἑλλὰς κατέχει ἑκτασιν 50, 241 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων. Συγκρίται ἐκ τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου ἢ τοῦ Μωρέως, πρὸς δὲ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου ἀρχιπελάγους. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶνε λίαν ἀνώμαλον: πολυάριθμα ἴσθρα ἐξέχουσιν, ἐφ' ὧν πλείστα ἀκαλλιεργήτοι γαῖαι ὑπάρχουσιν. Αἱ πεδιάδες εἶνε μικραὶ, ἀλλ' αἱ κοιλάδες λίαν γόνιμοι.

Ἡ Πελοπόννησος εἶνε λίαν ἐκτεταμένη, ἔχουσα πεδιάδας ποταμοχώστους καὶ παραγωγικάς.

Τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος εἶνε λίαν γλυκὺ καὶ ὥρατον. Ὁ ἀήρ εἶναι καθαρὸς, καὶ ἀείποτε ὑπὸ τῶν ἀνέμων τῆς θαλάσσης δροσιζόμενος. Ἡ μέση αὐτοῦ θερμοκρασία εἶνε 18<sup>o</sup>, 2. Δυστυχῶς ὀλίγη πίπτει βροχὴ. Ἡ ἀνοιξὶς εἶνε λίαν πρῶτος ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου διὰ τῆς ἀν-

θήσεως τῆς ἀμυγδαλέας. Τὸ θέρος εἶνε λίαν θερμὸν καὶ ξηρὸν. Ὀμίχλη καὶ χιόνες εἶνε σπανιώτατα. Κατὰ πολλὰ ἡ βλάστησις εἶνε ἀσιατικὴ ἐντελῶς.

Αἱ βροχαὶ εἶνε συχναὶ κατὰ τοὺς μῆνας Νοέμβριον, σπάνια κατὰ τὸν Ἀπρίλιον, Ἰούλιον καὶ Αὐγούστον, ἐλλείπουσι δ' ὄλως κατὰ τὸν Σεπτέμβριον.

Αἱ καλλιεργητέαι γαῖαι εἶνε 1,240,000 μυριομέτρων (hectares). Πρόδεκα πέντε ἐτῶν αἱ γαῖαι αὗται ἠύξησαν κατὰ 50% ἕνεκα ἀροτρίσεων ἀγρῶν χέρσων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Ἀργους, Κορίνθου καὶ Θηβῶν.

Αἱ γαῖαι αἱ διὰ τὴν καλλιεργεῖαν δημητριακῶν προωρισμέναι εἶνε 358.380 μυριομέτρων διακρούμεναι ὡς ἐξῆς:

Ἐπιφάνεια	Παραγωγή	
μυριομέτρα	ἐκατόλιτρα	
σίτος	160,148	1,540,300
βρώζα	846	6,650
κριθὴ	67,911	589,650
σιμιγάδι	57,750	502,000
βρώμι	4,078	48,290
ἀραβόσιτος	61,816	982,290
κέγχρος	5,831	46,320

Ἡ κριθὴ χρησιμεύει πρὸς τροφήν τῶν ἵππων, ἡμιόνων, καὶ πρὸς κατασκευὴν ἄρτου σιμιγάδι δὲ εἶνε μίγμα σίτου καὶ κριθῆς.

Τὰ διάφορα ταῦτα προϊόντα δὲν ἐξαρκοῦσι πρὸς τὴν τοπικὴν κατανάλωσιν. Κατ' ἔτος εἰσάγουσιν εἰς τὸ κράτος ἄλευρα ἢ σίτον ἐξ Ἀμερικῆς, Τουρκίας καὶ Ρωσσίας. Ἡ Ἑλλὰς ὁμως ἐξάγει καὶ αὕτη ἄλευρα εἰς Τουρκίαν. Κατέχει δὲ ἐν 18 κέντροις 44 ἀλευρομύλους δι' ἄτμου, ἐκτὸς 300 ὑδρομύλων καὶ 900 ἀνεμομύλων, οἵτινες εἶνε διεσκορπισμένοι καθ' ὄλον τὸ κράτος. Οἱ εἰσαχθέντες σῖτοι ἀπὸ τοῦ 1872 μέχρι τοῦ 1875 ἀνήλθον εἰς 730,391 ἕως 935,048 διακοσιόλιτρα. Ἡ ἐξαγωγή κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα ἦν ἐλαχίστης σπουδαιότητος. Ἐκτὸς τοῦ σίτου εἰσάγεται εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀραβόσιτος καὶ κριθὴ. Οὕτως ἡ εἰσαγωγή τοῦ ἀραβόσιτου κατὰ τὴν αὐτὴν ὡς ἄνω περίοδον ἦν 59,647 ἕως 105,853 διακοσιόλιτρα. Ἡ εἰσαγωγή κριθῆς ἦν πολὺ ἐλάσσων.

Αἱ παραγωγικώταται γαῖαι ἀνήκουσιν εἰς τὰς περιφερείας Ἀργους, Κορίνθου, Θηβῶν καὶ Λεβαδείας.

Αἱ νῆσοι γενικῶς εἶνε ἐδάφους ἀνωμάλου, ὄντος τούτου σχιστώδους ἢ γρανιτώδους. Τὸ τιτανῶδες ἔδαφος εἶνε λίαν περιορισμένον.

Ἡ νῆσος Κέρκυρα παράγει σῖτον, ἀραβόσιτον, γεώμηλα, καπνόν, οἶνον κλπ. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶνε λίαν γόνιμον, ἀλλ' ὀλίγον καλλιεργημένον.

Ἡ νῆσος Κεφαλληνία εἶνε ὡσαύτως γόνιμος.

Ἡ Ἑλλάς ἐξέθηκεν ἐν τῇ Παγκοσμίῳ Ἐκθέσει ἀραβόσιτον, σίτον καὶ κριθὴν ἐξ 60 αὐτῆς δῆμων. Αἱ συλλογαὶ αὗται εἶνε λίαν ἐνδιαφέρουσαι. Οἱ μᾶλλον βαρεῖς σίτοι ἐζύγιζον 82 ἕως 84 χιλιόγραμμα τὸ ἑκατόλιτρον προήρχοντο δ' ἐκ Χαλκίδας, Ναυπλίου, Κυθήρων, Αὐλίδος. Ἰδίᾳ οἱ σίτοι τῶν δύο τελευταίων τούτων μερῶν ἀναμιμνήσκουσι τὴν γεωργικὴν ἐκείνην εὐδαιμονίαν, ἣτις ἠνάγκαζε τὸν Ἡσίοδον νὰ ὑμνήσῃ τὸν ἀγροτικὸν βίον. Ὁ σκληρὸς σίτος τοῦ Βώλου εἶνε ἐπιμήκης, χρώματος λεμονωτοῦ.

**Ἐλαιον.** Ἡ Ἑλλάς ἔσχε 27 ἐκθέτας ἐλαίου οἰκιακοῦ, οἵτινες παρουσίασαν διάφορα εἶδη τῆς βιομηχανίας των, ποιότητος λίαν μετρίως. Εἷς μόνος ἐκθέτης, ὁ κ. Σπ. Μακεδῶν (ἐκ Κερκύρας) ἐξέπληξεν ἡμᾶς διὰ τῆς ἐξαιρέτου ποιότητος τοῦ ἐλαίου του, διαυγείας ἀξιοσημειώτου, καὶ γεύσεως ἐξαιρετέου. Διὸ καὶ ἀπενεμήθη εἰς τὸν ἐκθέτην βραβεῖον χρυσοῦν.

Ἡ ἐλαιοπαραγωγή ἐν Ἑλλάδι εἶνε λίαν σημαντικὴ ὑπολογίζεται εἰς 20 ἑκατομμύρια ὀκάδας, καὶ ἀποτελεῖ ἐν τῶν σπουδαιότατων ἀντικειμένων τῆς ἐξαγωγῆς. Ἡ κατὰ τὸ 1875 ἐξαχθεῖσα ποσότης ἦν 14 ἑκατομ. χιλιόγραμμων, ἀξίας περίπου 13 ἑκατομμυρίων φράγκων. Αἱ κύριαι χώραι ἐξαγωγῆς ἐλληνικῶν ἐλαίων εἶνε ἡ Αὐστρία, Ῥωσία, Ἀγγλία, Γαλλία, Τουρκία καὶ Ῥουμανία. Ἡ ἐλαία εἶνε ἰθαγενὴς ἐν Ἑλλάδι, καὶ καλλιεργεῖται ἐπὶ ἐπιφανείας 167,900 μωρισμέτρων, περιχόντων περίπου 11,587,821 ἐλαιόδενδρα. Παρὰ τὰς εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ ἐλαίου εἰσαχθεῖσας βελτιώσεις, ἡ βιομηχανία αὕτη εἶνε λίαν ἀτελής, διὸ καὶ εἶνε λυπηρὸν νὰ βλέπῃ τις οὕτως ἀμελουμένην παραγωγὴν τοσοῦτον πλουσίαν, ἐν χώρᾳ ἣτις ἔχει ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιοῦσθε ὅλας αὐτῆς τὰς φυσικὰς πηγὰς, ἵνα διαθρέψῃ καὶ αὐξήσῃ τὸ τῆς ἐξαγωγῆς ἐμπόριον, καὶ νὰ ἀντισταθμίσῃ ὅσον τὸ δυνατόν τὴν εἰσαγωγὴν. Ἄς ἀναπτύξῃ λοιπὸν ἡ Ἑλλάς ὅλην αὐτῆς τὴν ἐνεργητικότητά καὶ εὐφυΐαν, ὥστε νὰ τελειοποιήσῃ τὸ προϊόν, ὅπερ μόνον δύναται νὰ τῇ προμηθεύσῃ εἰσόδημα σπουδαιότατον δι' ἐργασίας ὀλιγοδαπανωτάτης.

Ἡ ἀνεπάρκεια τῶν πιστηρίων καὶ ἡ ὀλίγη μέριμνα, ἣν δίδουσιν εἰς τὰς ἐλαίας μετὰ τὴν συλλογὴν, εἶνε ἡ κυρία αἰτία τῆς εὐτελοῦς ποιότητος τοῦ ἐλαίου. Ἡ ἀκηδία αὕτη εἶνε τοσοῦτον μᾶλλον ἀξία ψόγου, ὅσον οἱ παραγωγεῖς γινώσκουσι γενικῶς νὰ κατασκευάζωσιν ἄριστον ἔλαιον διὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν χρῆσιν ὅθεν εἶνε ἀδικαιολόγητοι ἀμελοῦντες οὐ μόνον τὸ ἑαυτῶν συμφέρον, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς πατρίδος αὐτῶν.

Συμπεραίνομεν δ' ὅτι ἐὰν ἡ βιομηχανία τοῦ ἐλαίου ἦν μᾶλλον ἐπιμελεμένη, τὰ ἐλληνικὰ

ἐλαια ἠδύναντο νὰ διαγωνισθῶσιν ἐπιτυχῶς πρὸς τὰ ἄριστα οἰαζδῆποτε χώρας. Πρὸς ἐνίσχυσιν λοιπὸν παρέσχεν ἡ ἐπιτροπὴ, ἐκτὸς τοῦ προρρηθέντος βραβεῖου, καὶ ἐν βραβεῖον χαλκοῦν, εἰ δὲ καὶ 4 ἐντίμους μνείας.

**Βούτυρον—τυρὸς.** Τὰ ἐκτεθέντα ἐλληνικὰ δείγματα ἀπέδειξαν διὰ τῆς ἀτελοῦς αὐτῶν κατασκευῆς, ὅτι ὁ τόπος ἔχει πολὺ εἰσέτι νὰ ἐργασθῇ μέχρις οὐ παραγάγῃ ἀνθρώπινον βούτυρον καὶ τυρόν.

Ἡ γεωργία, ἣτις δὲν σύγκειται παρὰ ἐκ μικρῶν ἰδιοκτησιῶν, αἰτίνας ἐν τούτοις κέκτῃται πᾶσαι πρόβατα, αἴγας καὶ ἀγελάδας, ὥφειλε ν' ἀσχοληθῇ σπουδαίως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐκ τοῦ γάλακτος προϊόντων· εἶνε τὸ κάλλιστον καθημερινὸν ἔσοδον, ὅπερ εἰς γεωργὸς δύναται νὰ πορίζηται ἐκ τῶν ζώων του.

[Ἔπεται συνέχεια].

ΗΛΙΑΣ ΔΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ.

## ΚΡΙΣΕΙΣ ΝΕΚΡΟΥ

Εἰς πάντας εἶνε γνωστὴ [ἡ ἀδελφικὴ φίλια, δι' ἧς ὁ διάσημος Ῥώσος συγγραφεὺς Τουργένιεφ ζῶν ἦτο συνδεδεμένος πρὸς τοὺς ἐπιφανεστέρους τῶν συγχρόνων Γάλλων λογίων, τὸν Οὐγκῶ, τὸν Φλωμπέρ, τὸν Ζολᾶ, τοὺς Γκογκούρ, τὸν Δωδέ, κτλ. Ἐκεῖνο ὅμως ὅπερ οὐδεὶς ἐγνώριζε εἶνε τί ἐφρόνει πραγματικῶς ὁ Τουργένιεφ περὶ αὐτῶν, οἵτινες πάντες ἔγραψαν τρυφερωτάτας καὶ ἐνθουσιώδεις σελίδας περὶ τοῦ Τουργένιεφ. Βιβλίον τι τοῦ Ῥώσου μυθιστοριογράφου καὶ ἀνταποκριτοῦ τῆς ἐφημερίδος «Νόβοιες Βρέμιας» (Νέος Χρόνος) ἐν Παρισίοις Παυλόβσκη, ἐσχάτως ἐκδοθέν, περιέχει περὶ τούτου ἀποκαλύψεις, αἵτινες ζωηροτάτην ἐνεποίησαν ἐντύπωσιν εἰς τὸν ἐν Γαλλίᾳ φιλολογικὸν κόσμον. Τὸ βιβλίον περιλαμβάνει πληθὺν κρίσεων περιέργων, ἀνεκδότων, ἐπιστολῶν καὶ ἀποσπασμάτων, ἅτινα ἐγένοντο ἀφορμὴ ἀληθοῦς φιλολογικοῦ σκανδάλου.

Ἐν τινι τῶν περιεργωτέρων τοῦ βιβλίου κεφαλαίων, ἀναφέρει ὁ Παυλόβσκη τὰς περὶ τοῦ Οὐγκῶ κρίσεις τοῦ Τουργένιεφ. «Τὰ μυθιστορήματα τοῦ Οὐγκῶ», ἔλεγεν ὁ Τουργένιεφ, «εἶνε ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ψευδῆ. Ὅτε ἤμην πολὺ νέος, αἱ «Τελευταῖαι ἡμέραι ἐνὸς καταδίκου» μὲ κατέθελεξάν· ἀλλ' ὅταν ἀνέγνωσα ἐκ νέου τὸ βιβλίον βραδύτερον, εὗρον αὐτὸ ἀποτρόπαιον. Ὁ ἦρωας αὐτοῦ δὲν εἶνε πρόσωπον, λαλοῦν τὴν γλῶσσάν του· νομίζει κανεὶς ὅτι παρευρίσκειται εἰς τὴν παράστασιν ἀθλίου μελοδράματος... Ὁ Βίκτωρ Οὐγκῶ εἶνε ὁ μεγαλειότερος λυρικὸς ποιητὴς τοῦ αἰῶνος. Ἄλλ'

ὡς μυθιστοριογράφος εἶνε κατώτερος πάσης κρίσεως».

Ὁ Τουργένιεφ, ὅστις διετέλει εἰς ἀτομικὴν σχέσιν μετὰ τοῦ Βίκτωρος Οὐγκῶ, διηγεῖται περὶ αὐτοῦ καὶ τὸ ἐξῆς φαιδρότατον ἀνεκδοτόν, ὅπερ ὅμως δὲν φαίνεται ἀκριβές: «Εἶνε ἀνθρώπος, πάσχων ἐκ μεγαλομανίας. Τόσον στενοκέφαλος καὶ ἀμαθὴς εἶνε, ὥστε δυσκόλως παραδέχεται τινα ἐφάμιλλον πρὸς αὐτόν. Δὲν γνωρίζει οὐδεμίαν ξένην γλῶσσαν καὶ οὐδέποτε ἀνέγνω ξένον τινα ποιητὴν. Κάποτε συνωμιλοῦμεν περὶ τῆς γερμανικῆς ποιήσεως. Ὁ Βίκτωρ Οὐγκῶ, ὅστις δὲν ἤθελε νὰ γίνεταί λόγος ἐνώπιόν του περὶ τοιοῦτου θέματος, ἀνέκραξεν: «Τὸ ὠραιότερον ἔργον τοῦ Γκαίτε εἶνε ὁ «Βαλλενστάιν».—«Μὲ συγχωρεῖτε, διδάσκαλε, εἶπον, ὁ «Βαλλενστάιν» δὲν εἶνε τοῦ Γκαίτε, ἀλλὰ τοῦ Σίλλερ».—«Τὸ ἴδιον μοῦ κάμνει. Δὲν ἀνέγνωσα οὔτε τὸν ἕνα οὔτε τὸν ἄλλον, ἀλλὰ τοὺς γνωρίζω καλλίτερον καὶ ἀπὸ ἐλαίους, οἱ ὅποιοι τοὺς εἰξεύρουν ἐκ στήθους!».

Ὅσον ὀλίγον ἐξετίμα ὁ Τουργένιεφ τὸν Βίκτωρα Οὐγκῶ καὶ ὡς μυθιστοριογράφον καὶ ὡς ἀνθρώπον, τοσοῦτον ἐξεθείαζε τὴν Γεωργίαν Σάνδ καὶ τὸν Φλωμπέρ. Ὁ τελευταῖος ἰδίως ἦτο τὸ ἰδανικόν του. Ἐθεώρει αὐτὸν ὡς ἕνα τῶν μεγαλειτέρων συγγραφέων τοῦ κόσμου.

Πρὸς τὸν Ζολᾶ ὁ Τουργένιεφ χαρίζεται ἀρκούντως, ἀλλὰ ἀμείλικτος εἶνε πρὸς τὸν Γογκούρ. «Ὁ συγγραφεὺς» ἀνέκραξε ποτε ὁμιλῶν περὶ Γογκούρ, «δὲν ἐννοεῖ διόλου περὶ τίνος γράφει. Εἶνε ψευδὴς καὶ ἐξεζητημένος ἀπὸ τῶν πρώτων σελίδων.» Περὶ ἐνὸς τῶν μυθιστορημάτων τοῦ Γογκούρ, τῆς Faustin, λαλῶν ὁ Τουργένιεφ, ἔλεγεν· «Ὁ Γογκούρ ἠθέλησε νὰ περιγράψῃ τὰς πρώτας στιγμὰς τοῦ βίου μεγάλης καλλιτέχνης, ὡς τῆς Ραχὴλ, τῆς Βιαρδῶ, τῆς Σάρας Βερνάρ, καὶ τὰ μετὰ τὴν πρώτην ἐπιτυχίαν αἰσθήματα. Τραγέλαφος ἀκατάληπτος. Ἄνέγνωσα τὸ μυθιστόρημα μετὰ τῆς κυρίας Βιαρδῶ, ἣτις τὸ ἠνώνησεν. Ἰσχυρίζετο δὲ ὅτι ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους πᾶν ὅ,τι ὁ συγγραφεὺς ἔγραψεν ἦτο ψευδές. Δὲν αἰσθάνεται ταῦτα ἡ μεγάλη καλλιτέχνης καὶ ἐξ ὧν αἰσθάνεται οὐδὲν γνωρίζει ὁ Γογκούρ.»

Οὔτε ὁ Βαλζάκ αὐτὸς δὲν εὕρισκε χάριν παρὰ τῷ Τουργένιεφ. «Ὁ Βαλζάκ, λέγει, εἶνε ἐθνογράφος, δὲν εἶνε καλλιτέχνης.» Ἐν τῷ νέῳ λογογράφῳ Guy de Maupassant ἀνευρίσκει τὰ λαντον δροσερόν, διαυγές, ὑγιές. «Τούλάχιστον αὐτὸς δὲν βλέπει μαύρην τὴν ζωὴν. Αἱ θεωρίαι του ἀκριβῶς εἶνε ἀντίθετοι πρὸς τὰς τῶν ὀπαδῶν τῆς φυσιολογικῆς σχολῆς.»

Ἄλλὰ σκληρότατος ἰδίᾳ δεικνύται πρὸς τὸν Ἄλφόνσον Δωδέ ὁ Τουργένιεφ, καίτοι δι' ἰδιαιτέρας φιλίας συνεδέετο μετ' αὐτοῦ. Ὁ «Δωδέ,

ἀνακράζει, α ὅποια μηδαμινότης! Δὲν κάμνει ἄλλο παρὰ νὰ μιμῆται τὸν Δίκην. Καὶ τί ἀνθρώπος!.. Ὅποιος χαρακτήρ! Ἐπιτηδειότατος καὶ πρακτικώτατος μεσημβρινός, ψευδέναρτος ὅστις γνωρίζει πολὺ καλά τὸ συμφέρον του. Οἱ φίλοι του κατακρίνουσι τὰ ἔργα του καὶ μοῦ τὸν ἐστόλισαν ὄχι καὶ καλλίτερα». Εἰς ταῦτα ἀπήντησεν ὁ Δωδέ μετὰ πικρίας· «Τίνας φίλους μου ἐννοεῖ ὁ Τουργένιεφ καὶ πῶς ἦσαν φίλοι μου, ἀφ' οὗ μὲ ἐγνώριζον τόσο καλά; Αὐτὸν τὸν ἀγαθὸν Σλάβον ποῖος τὸν ἐξηνάγκαζεν εἰς τοὺς πρὸς ἐμὲ φιλικούς μορφασμούς του; Τὸν βλέπω εἰς τὴν τράπεζάν μου προσήνη, τρυφερόν, νὰ φιλῇ τὰ τέκνα μου! Ἐχω ἐγκαρδίους, θελκτικὰς ἐπιστολάς του. Καὶ ὑπὸ τὸ μειδίαμα τοῦτο τῆς ἀγαθότητος ἰδοὺ τί ἐκρύπτετο!... Θεέ μου! πόσον παράδοξος εἶνε ὁ βίος καὶ πόσον ὠραία εἶνε ἡ ὠραία αὐτῆ λέξις τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης; ΕΙΡΩΝΕΙΑ;»

K.

## ΚΑΡΦΙΣ ΛΑΙΜΟΔΕΤΟΥ ΨΑΛΛΟΥΣΑ

Εὐφυὴς Παρισινὸς τεχνουργὸς κατεσκεύασε περιεργότατον κόσμημα, καρφίδα λαίμοδετου, παριστώσαν κεφαλὴν πτηνοῦ. Παρακαλεῖτε τινὰ νὰ παρατηρήσῃ τὴν καρφίδα τοῦ λαίμοδετου σας, ἀμέσως δὲ τὸ πτηνὸν ἀνοίγει τὸ ράμφος καὶ ἄρχεται ἐκφραστικώτατος κελαδήματος. Ἡ καρφίς τοῦ λαίμοδετου σας ψάλλει, πρὸς μεγίστην ἐκπληξιν τῶν παρестώτων. Ἡ καρφίς εἶνε ἐμπεπηγμένη εἰς καθεμὸν λαίμοδετην· εἰς τὸ κάτω αὐτοῦ μέρος, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ μικροῦ σωλῆνος ἐφαρμοζέται ἕτερος σωλῆν ἐκ καουτσού, ἀποκρυπτόμενος ὑπὸ τὸν ὑπενδύτην. Ὁ σωλῆν οὗτος ἔχει μῆκος 60 ὑφεκατομέτρων, ἀπολήγει δ' εἰς ἐλαστικὴν σφαῖραν, ἣν θέτομεν εἰς τὸ θυλάκιόν μας. Ὁ μηχανισμὸς τῆς καρφίδος εἶνε τοιοῦτος, ὥστε ὅταν πιέξῃ τις τὴν σφαῖραν καὶ ὁ ἀήρ διὰ τοῦ σωλῆνος ἀνέρχεται πρὸς αὐτήν, παράγεται ἤχος, παρεμφορῆς πρὸς τὸν τοῦ κελαδήματος πτηνοῦ. Ἡ ψάλλουσα καρφίς ἐνεργεῖ ἀπλοῦστατα διὰ τῆς πίεσεως τῆς χειρὸς, στοιχίζει δὲ 20 φράγκα μόνον. Ὅταν θέλῃ τις νὰ μεταχειρισθῇ αὐτήν ὡς ἀπλοῦν κόσμημα, ἀφαιρεῖ τὸν ἐλαστικὸν σωλῆνα. Ἀρκεῖ δὲ νὰ ἐφαρμόσῃ αὐτὸν ἐκ νέου, ἵνα ἀποδώσῃ εἰς τὴν καρφίδα τὴν περιεργὸν αὐτῆς ιδιότητα. Συνιστῶμεν τὸ πρωτότυπον κόσμημα εἰς τοὺς ἡμετέρους κομψευτάς.

Ἡ ζηλοτυπία εἶνε ἀμφιβολία καὶ ἡ ἀμφιβολία εἶνε τῆς ἀληθοῦς ἀγάπης θάνατος.



## ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Ἡ ἀβεβαιότης τῆς εὐτυχίας εἶνε σκληροτέρα ἢ τῆς δυστυχίας ἢ βεβαιότης.

Κοιμᾶται ἄνευ ὀνείρων μόνος ὁ ζῶν ἄνευ ἐλπίδων.

Ἄν τὰ ὄνειρα ἡμῶν πάντα ἐπραγματοῦντο, εὐθύς θὰ ἐπαύομεν ὀνειρευόμενοι.

Τὸ κάλλος ὡς ὁ ἀδάμας ἀκτινοβολεῖ πλειότερον ὅταν περιβάλλεται ὑπὸ χρυσοῦ.

Μόνος ὁ ἔχων καρδίαν ἐνθυμεῖται—τὸ πνεῦμα εἶνε ἐπιλήσμον.

Πολλάκις δύο λύπαι ἐνούμεναι ἀποτελοῦσι μίαν χαράν.

## ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἄγγλος ἑκατομμυριοῦχος, ὁ κ. Φαίυ, κατοικῶν ἐν Γουαναξουάτῳ τοῦ Μεξικῶ, ἤρξατο τῆς οἰκοδομῆς μεγαλοπρεποῦς ἐναερίου ἀνακτόρου, ὅπερ θέλει ἔχει ὄψος ἑκατὸν μέτρων καὶ θὰ περιστοιχίζεται ὑπὸ κήπων ἀπεράντων, ἀναμνησκόντων τοὺς περιφήμους «κρεμαστοὺς κήπους» τῆς Βαβυλῶνος, εἰς οὓς ἡ ἀνάβασις θὰ γίνεται διὰ γιγαντιαίου ἀνελκυστήρος. Τὸ ἐναερίον ἀνάκτορον, ὅπερ θὰ ὀνομασθῇ «Ἀνάκτορον τῆς Σεμιράμιδος», θὰ διατελῇ εἰς τηλεφωνικὴν συγκοινωνίαν πρὸς τὴν πόλιν, τὸ ὕδωρ δὲ θὰ διοχετεύεται ἐν αὐτῷ ἐκ πηγῆς, ἣν ἠγόρασεν ὁ κ. Φαίυ. Τὸ περιεργότερον εἶνε ὅτι τὸ ἀνάκτορον τοῦτο, ὅπερ θὰ ὑποκασάσῃ γιγαντιαία σιδηραῖ στήλαι, θὰ κατασκευασθῇ καθ' ὀλοκληρίαν ἐκ . . . ναστοχάρτου!

Τὸ ἐν Παρισίοις ἱστορικὸν μουσεῖον τῆς πόλεως ἀπέκτησεν ἐσχάτως περιέργον ἀντικείμενον: βόσπρυχον ἐκ τριῶν τῆς κεφαλῆς του Ροβεσπιέρρου, ἐγκλεισμένον ἐντὸς μεταλλίου, ἐφ' οὗ ὁ μαρτυρικὸς στέφανος περιβάλλει τὸν θυρεὸν τῆς Ἰσότητος, φέροντα ἐγκεχαραγμένην τὴν ἡμερομηνίαν τῆς δολοφονίας τοῦ φοβεροῦ δημογέρτου. Τὸ περιέργον τοῦτο λείψανον ἀνήκειν εἰς τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ροβεσπιέρρου ἣς ἀποθανούσης περιήλθεν διαδοχικῶς εἰς ἄλλους. Οἱ νῦν δὲ κάτοχοι αὐτοῦ τὸ ἐδώρησαν εἰς τὸ ἱστορικὸν μουσεῖον τῆς πόλεως τῶν Παρισίων.

Ἐὰν ἠδυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν ἀμερικανικὴν τινα ἐφημερίδα, ἐν Βουκουρεστίῳ αἱ ἐπισκέψεις τῆς πρώτης τοῦ ἔτους γίνονται κατὰ τρόπον ὅλως πρωτότυπον. Ἐν τινι μεγάλῃ πλατεῖᾳ, ἣτις καλεῖται Ἄγορὰ τῶν Ἐπισκεπτῶν, συναθροίζονται οἱ ὑπηρεταὶ ὀλοκληρίου τῆς πόλεως, φέροντες κἀνίστρα πλήρη ἐπισκεπτῶν. Ἐκαστος ὑπηρετῆς ἐκφωνεῖ τὸ ὄνομα τῶν κυρίων του διαδοχικῶς, πάντες δ' οἱ ἄλλοι ὑπηρεταὶ τῶν προσώπων τῶν εὐρισκομένων εἰς σχέσιν μετ' αὐτῶν προσέρχονται καὶ ἐπιδίδουσι τὰ ἐπισκεπτῆριά των, τοποθετούμενα ἐν ἰδιαιτέρῳ διαμερίσματι

τοῦ κἀνίστρου «Οὕτως ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν ἐπισκεπτῶν», ἐπιλέγει ἡ ἀμερικανικὴ ἐφημερίς, «γίνεται ἀκόπως καὶ εὐχαρίστως διὰ πάντας. Ἀδρότης καὶ ἄνεσις ἱκανοποιοῦνται ἀμφοτέρωθεν.» Εἶνε τῷ ὄντι περιέργον πῶς γράφεται ἡ ἱστορία ἐν Ἀμερικῇ!

Μὴ ἀρκοῦμενοι εἰς τὰ ἐφευρεθέντα μέχρι τοῦδε παντοῖα εἶδη ποδηλάτων, οἱ ἐρασταὶ τῆς ποδηλασίας ἐπενόησαν τὸ ἰστιοφόρον ποδὴλάτον. Ἄγγλος τις μετὰ τῆς συζύγου του ἀναχωρήσαντες τὴν πρώϊαν ἐκ τῆς γαλλικῆς πόλεως Honfleur ἐπὶ ὀχήματος τοιοῦτου ἀφίκοντο τὴν ἐσπέραν εἰς Ρουάν, διαδραμόντες 72 χιλιομέτρα. Ἄμα ὡς ἐπὶ λεωφόρου τινὸς ὁ ἄνεμος ἦτο εὐνοϊκός, οἱ ἐπιβάται τοῦ ποδηλάτου ἀνεστήλουν μικρὸν ἰστὸν ἐκ ξύλου βαμβοῦ, ἀνεπετάννυσον τὸ ἰστίον καὶ τὸ ποδηλάτον ἐταξείδευε . . . πλησίτιον. Καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἀνωφερείας ἢ κινήσεις τῶν κινητηρίων ποδαίων ἀντικαθίστατο ὑπὸ τοῦ ἰστιοῦ. Ἐὰν ὁ ἄνεμος ἔπνεεν ἐναντίον, ἰστὸς καὶ ἰστίον ἀνηρτῶντο κατὰ μῆκος τοῦ ποδηλάτου καὶ τὸ ποδηλάτον ἐκινεῖτο διὰ τοῦ συνήθους τρόπου.

Ὅλως εἰδικῶς θέλει συμμετάσχει ἡ πόλις τῶν Παρισίων τῆς παγκοσμίου ἐκθέσεως τοῦ 1889. Τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον ἐψήφισε πίστωσιν 700,000 φράγκων πρὸς ἀνέγερσιν δύο μεγαλοπρεπῶν περιπτέρων, ἐν οἷς ὁ Δῆμος θὰ ἐκθέσῃ τὰς συλλογὰς. Μεταξὺ τῶν ἐκτεθησομένων ἀντικειμένων συγκαταλέγονται τὰ ἔκτυπα ὑποδείγματα τῆς Σορβόννης καὶ τῆς ἱατρικῆς Σχολῆς. Τέσσαρα μεγάλα σχεδιογραφῆματα παριστῶσι ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τοὺς Παρισίους κατὰ τὸ 1789 καὶ 1889. Δέκα ωραιόταται καὶ ἀκριβέσταται ὕδατογραφαὶ παριστῶσι τὴν γειτονίαν πρὸς τὰ ὄχυράματα ζώων τῆς πόλεως, ἣτις διατελεῖ ἐν πλήρει μεταμορφώσει. Ἡ ὑπηρεσία τῆς ὑγιεινῆς τῆς πόλεως θὰ ἐκθέσῃ ἐν τῷ κήπῳ, τῷ περιβάλλοντι τὰ περίπτερα τοῦ Δήμου, δύο ὑποδείγματα οἰκιῶν, τῆς μὲν κατεσκευασμένης ὑφ' ἔλους τοὺς ὄρους τῆς ὑγιεινῆς, τῆς δ' ἐτέρας οὐχί. Φωτογραφαὶ, σχεδιογραφήματα, σχέδια θὰ ἐξεικονίζωσι τὰς προόδους τὰς ἐπιτελεσθείσας κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν ἐν τοῖς διαφόροις τῆς πρωτεύουσῃς ὑπηρεσίαις.

Ἐν Ἐδιμβούργῳ θὰ ἀνεγερθῇ προσεχῶς τὸ ἱποδρόμιον, ὅπερ κατεστράφη ἐσχάτως ἐκ πυρκαϊᾶς. Τὸ νέον ἱποδρόμιον οὐ ἡ δαπάνη δὲν θὰ ὑπερβῇ τὰς 125,000 φράγκων, μολονότι θὰ περιλαμβάνῃ τρισχιλίους θεατᾶς, θὰ ἀνοικοδομηθῇ ἀποκλειστικῶς δι' ὕλων ἀφλέκτων· αὐτὰ τὰ ἐδώλια τῶν θεατῶν θὰ ἐπιχρισθῶσι δι' ὕλης, μὴ ὑποκειμένης εἰς ἀνάφλεξιν. Θεωρεῖται δὲν θὰ ἔχῃ τὸ ἱποδρόμιον, ἡ αἴθουσα δ' αὐτοῦ θὰ ἔχῃ ἀμφιθεατρικὴν κατασκευὴν.

Ὁ Ἀγαθόπουλος εἶνε μεμνηστευμένος μετὰ πολυτέρου νεάνιδος, ἀλλὰ φοβεῖται τὸν γάμον.

—Κουτέ, τῷ λέγει ὁ πατήρ του, μήπως καὶ ἐγὼ δὲν ὑπανδρεύθην.

—Ναί, ἀπαντᾷ ὁ Ἀγαθόπουλος, ἀλλὰ σὺ ἐπῆρες τὴν μητέρα, ἐνῶ ἐγὼ πρόκειται νὰ νυμφευθῶ μὲ μίαν ἄγνωστον!